

Ekonomska fakulteta
UNIVERZA V LJUBLJANI

DIPLOMSKO DELO

**ANALIZA ZAKONA O TELEKOMUNIKACIJAH V LUČI VSTOPA
PODJETIJ NA TRG TELEKOMUNIKACIJ V SLOVENIJI**

Ljubljana, december 2001

GREGOR KOČEVAR

KAZALO

Uvod	2
1. SPLOŠNO STANJE NA PODROČJU TELEKOMUNIKACIJ V REPUBLIKI SLOVENIJI	4
1.1 RAZVOJ NA PODROČJU TELEKOMUNIKACIJ V PRETEKLOSTI	4
1.2 STRUKTURA TELEKOMUNIKACIJSKEGA OMREŽJA	5
1.3 PODROČJE FIKSNE TELEFONIJE V REPUBLIKI SLOVENIJI	6
1.4 TRG MOBILNE TELEFONIJE-ANALIZA UČINKOV LIBERALIZACIJE TRGA	9
1.4.1 KRIVULJA POSVAJANJA STORITEV	9
1.4.2 POTEK ODPIRANJA TRGA MOBILNE TELEFONIJE OSTALI KONKURENCI	11
1.4.3 ŠTEVILO UPORABNIKOV MOBILNE TELEFONIJE.....	12
1.4.4 ANALIZA UČINKOV LIBERALIZACIJE NA CENE TRGA MOBILNE TELEFONIJE	14
1.5 RAST PRIHODKOV NA PODROČJU TELEKOMUNIKACIJ TUDI V PRIHODNOSTI	17
1.6 EVROPSKO POROČILO O INFORMACIJSKIH TEHNOLOGIJAH EITO 2000 V REPUBLIKI SLOVENIJI	19
2. VPLIV EU IN WTO NA RAZVOJ TELEKOMUNIKACIJ V SLOVENIJI.....	21
3. USMERITEV ZAKONSKIH DOLOČIL	21
4. DRUGE POSLEDICE ZAKONA	23
5. RAZLAGA BISTVENIH POGLAVIJ ZAKONA	25
6. RAZLOGI, KI SO IN BODO ZAGOTAVLJALI PRIVILIGIRAN POLOŽAJ TELEKOMA.....	28
6.1 LASTNIŠTVO DRŽAVE	28
6.2 OKORIŠČANJE Z REDNIM POROČILOM KOMISIJE EU O NAPREDKU PRIBLIŽEVANJA SLOVENIJE	31
6.3 RAZLIKE V RAZVITOSTI OMREŽIJ IN DRAGA GRADITEV TELEKOMUNIKACIJSKIH OMREŽIJ	32
6.4 DOLGOTRAJNI SODNI POSTOPKI (PRIMER INCOTEL).....	32
6.5 ZLORABE GLEDE INTERNETNIH STORITEV.....	35
6.6 ZAČETEK KONCA OSTALIH KOMERCIALNIH PONUDNIKOV INTERNETA?	38
6.7 NEPREGLEDNI TELEFONSKI RAČUNI	40
6.8 IGNORANCA ZAKONSKIH OBVEZNOSTI TELEKOMA NA PODROČJU UPORABE PROSTOROV IN OBJEKTOV	41
SKLEP	42
LITERATURA	44
VIRI	44
SLOVAR NEKATERIH POJMOV	47

Uvod

Pomen razvoja telekomunikacij za narodno gospodarstvo lahko dandanes primerjamo z razvojem cestnega ali železniškega omrežja v preteklih stoletjih. Prav tako kot so bile nekdanje za razvoj gospodarstev pomembne transportne poti, niso danes nič manj pomembne informacije in '**informacijske avtoceste**', ki so ključni dejavniki poslovanja v vse bolj globaliziranem svetovnem gospodarstvu.

S povečevanjem obsega in pomena informacij pri opravljanju dejavnosti najširšega spektra se pospešeno povečuje tudi uporaba novih informacijskih tehnologij, hkrati pa le-te pridobivajo na pomenu. Telekomunikacijski sektor in njegov razvoj tako ne ostaja več v domeni posameznega gospodarstva in interesnih skupin znotraj le-tega, pač pa prav od vseh akterjev na globalnem trgu zahteva celovit in finančno podprt pristop. Le tako si namreč lahko posamezna nacionalna gospodarstva v prvi vrsti pridobijo (zgradijo) potrebno osnovo za vključevanje v sodobne informacijske tokove, v drugi vrsti pa si lahko z nadaljnjimi vlaganji v telekomunikacijski sektor, posledično torej z zagotavljanjem sodobnih, zmogljivih in cenovno konkurenčnih telekomunikacijskih storitev, zagotovijo dobro osnovo za doseganje nacionalne konkurenčnosti, visokih stopenj dodane vrednosti, kot osnovo za dolgoročno rast in razvoj. Moderna telekomunikacijska infrastruktura je tako torej nujna za razvoj informacijskih tehnologij in s tem dostopa do informacij, ki povečujejo konkurenčno prednost gospodarstva in mu tako omogoča cenejše in učinkovitejše poslovanje. Razcvet področja telekomunikacij zato nikakor ne more biti zgolj zaželen, temveč je nujen.

Področje telekomunikacijskih storitev je bilo v Republiki Sloveniji od samega začetka razvoja monopolno urejeno in regulirano. Pomemben argument za takšno ureditev so predstavljali visoki stroški izgradnje in vzdrževanje infrastrukture. Zato da bi omogočili konkurenčne razmere in hitrejši razvoj na področju telekomunikacij, so se razvite države odločile za uveljavitev tako imenovane nove **deregulacijske zakonodaje**. To je zakonodaja, ki omogoča in opredeljuje konkurenco.

Tudi v Republiki Sloveniji je bil z nekajletno zamudo za najrazvitejšimi državami dne 10.4.2001 v celoti sprejet **novi Zakon o telekomunikacijah** kot eden izmed zadnjih sistemskih zakonov, ki jih je Slovenija morala sprejeti pred vstopom v Evropsko unijo. Ta zakon na novo natančno opredeljuje delovanje trga telekomunikacijskih storitev in zaključuje reformo tega trga, ter postavlja pravni okvir za usklajevanje področja z evropskim pravnim redom, ki obsega preko 100 aktov (direktiv, priporočil, odločitev in resolucij). Za dokončno uskladitev zakonodaje bo potrebno v prihodnje na njegovi osnovi izdati še približno 20 podzakonskih aktov.

Namen tega diplomskega dela je osvetlitev trenutnega razvojnega položaja na trgu telekomunikacij v Republiki Sloveniji, predstavitev posledic sprejetja novega Zakona o telekomunikacijah na področju telekomunikacijskih storitev, ter njegovega delovanja na demonopolizacijo in deregulacijo tega trga.

Cilj diplomske naloge pa je ugotoviti kakšne so možnosti za realno demonopolizacijo in deregulacijo na tem trgu, ter ugotoviti katere so ovire, ki zagotavljajo še vnaprej privilegiran položaj našega največjega ponudnika telekomunikacijskih storitev podjetja Telekom Slovenije, d.d..

V **prvem poglavju** bom najprej predstavil splošno stanje na trgu telekomunikacij v Republiki Sloveniji, ki izhaja iz poročil evropskih ustanov o napredku na področju telekomunikacij. Tu bodo predstavljeni tudi problemi, s katerimi se v Republiki Sloveniji na tem trgu soočamo.

V **drugem poglavju** bom nakazal, kako sta na sprejemanje nove zakonodaje o telekomunikacijah v Republiki Sloveniji vplivali EU in WTO. Opredelil bom pomembnejše direktive s strani EU na področju deregulacije telekomunikacij in ugotovil posledice na področju telekomunikacij po vstopu Slovenije v EU.

V **tretjem poglavju** se bom posvetil glavnim vsebinskim poudarkom novega Zakona o telekomunikacijah.

V **četrtm poglavju** so na kratko opredeljeni glavni organizacijski in finančni učinki zakona, ki bodo nastali kot posledica sprejetja zakona, ter potrebe po novi obliki organiziranosti na tem področju.

V **petem poglavju** bom opredelil samo bistvo novega Zakona o telekomunikacijah in na kratko osvetlil vsebino posameznih poglavij, ki se neposredno nanašajo na konkurenco v panogi.

V **šestem poglavju** bom navedel razloge, ki so v preteklosti zagotavljali privilegiran položaj Telekoma Slovenije d.d., ter ugotavljal vzroke zaradi katerih še vedno ni dokončno omogočena popolna konkurenca na trgu telekomunikacij v Republiki Sloveniji.

1. Splošno stanje na področju telekomunikacij v Republiki Sloveniji

1.1 Razvoj na področju telekomunikacij v preteklosti

Slovenija je bila v začetku devetdesetih vodilna država Srednje in Vzhodne Evrope in z nekaj zaostanka ves čas v toku razvoja informacijske družbe v Evropi. Bila je vpeta v svetovne tokove, imela je solidno razvito telekomunikacijsko infrastrukturo, razmeroma visok bruto družbeni proizvod na prebivalca ter mednarodno uveljavljene strokovnjake in raziskovalce. Razvoj informacijske družbe je podpirala tudi politika (na primer s financiranjem računalniškega opismenjevanja v šolah, akademske in raziskovalne mreže ter informatizacije knjižnic).

Že v obdobju pred sprejemom novega Zakona o telekomunikacijah smo v Republiki Sloveniji opravili dve pomembni reorganizaciji, ki sta bili predpogoj za liberalizacijo panog. Ob osamosvojitvi oziroma ukinitvi Samoupravnih interesnih skupnosti so bile na državo prenesene upravne funkcije, ki so jih prej imele PTT organizacije (odobravanje terminalske opreme, izdajanje tehničnih predpisov), v začetku leta 1995 pa sta bili formalno ločeni poštna in telekomunikacijska dejavnost.

Predhodni Zakon o telekomunikacijah, sprejet junija 1997, je nastajal v prvi polovici devetdesetih let, ko ideje o popolnoma liberaliziranem trgu še niso bile uveljavljene in je bila zato stopnja liberalizacije storitev majhna, določbe omenjenega veljavnega zakona pa nepregledne in neskladne z pravnim redom Evropske unije. Zakon o telekomunikacijah je sicer omogočal odpiranje relativno zaprtega trga telekomunikacij v Sloveniji vsem vrstam telekomunikacijskih storitev, razen storitev govorne telefonije ter gradnje in upravljanja telekomunikacijskega omrežja, vendar dotedanja organiziranost in pravna ureditev panoge nista več omogočala optimalnega izkoristka omenjenih trendov, temveč sta postali ovira hitrejšemu uvajanju novih telekomunikacijskih storitev. V zadnjih letih smo v svetu priča neslutnemu razvoju na področju telekomunikacij, ki se je odražal na eni strani v zniževanju cen storitev in povečani funkcionalnosti (možnostim izrabe) telekomunikacijske infrastrukture, na drugi strani pa se nezadržno in še hitreje širi sektor mobilne telefonije, čigar razvoj kaže povsem drugačne značilnosti, saj omogoča večjo konkurenco tako na področju števila ponudnikov kot tudi na področju storitev. Oba sektorja potrjujeta osnovne ekonomske zakone, ki govorijo o obratno-sorazmerni povezanosti med številom ponudnikov in cenami storitev.

Ob koncu leta 1998 je bil v Sloveniji pripravljen tudi **Nacionalni program razvoja telekomunikacij**, ki je predstavljal temelj predlogu novega Zakona o telekomunikacijah, sprejetega 10.4.2001.

1.2 Struktura telekomunikacijskega omrežja

V svetu obstajajo trenutno tri glavna telekomunikacijska omrežja: **telefonsko**, **podatkovno (IP-internetni protokol)** in **radiodifuzno**. V nadaljevanju se bom zaradi omejitev glede dolžine diplomskega dela in tudi zaradi tega, ker na področje trga radiodifuzije (radio in televizija) v veliki meri vpliva Zakon o medijih, omejil predvsem na področje trga slovenskih telefonskih in podatkovnih omrežij.

Slovenija je, ko ocenjujemo členitev telekomunikacijskih storitev, povsem primerljiva z ostalo razvito Evropo. Zanimivo sliko razvitosti slovenskega trga telekomunikacij dobimo, če analiziramo stanje na področju operaterstva (ponudnikov telekomunikacijskih storitev), za katerega je v razvitih državah značilno, da imajo tam delujoči operaterji tri oddelke, kot jih prikazuje slika 1.

Slika 1: Področja delovanja operaterjev

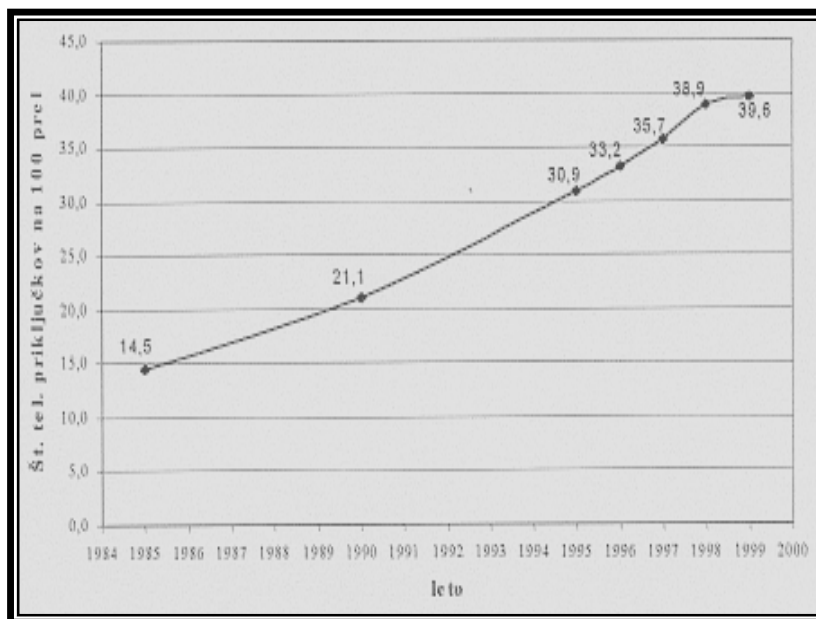
Vir: Internetna stran LFTE-Laboratorija za telekomunikacije. Ljubljana: Fakulteta za elektrotehniko, september 2001.

Struktura skupine Telekom Slovenije, kot najstarejšega in največjega ponudnika telekomunikacijskih storitev pri nas, je podobno kot pri operaterjih v tujini sestavljena iz operaterja fiksne telefonije - matičnega podjetja Telekom d.d. ter dveh hčerinskih podjetij, ki sta v 100% lasti podjetja Telekom d.d.. Gre za podjetji Mobitel d.d. (operaterja mobilnih telekomunikacij) in SLOVENIJA ONLINE - SiOL internet, d.o.o.. (ponudnika internet storitev). Poleg skupine Telekom Slovenije nastopa na trgih mobilne telefonije in internetnih storitev v tem trenutku že kar nekaj novih ponudnikov telekomunikacijskih storitev na področju mobilnih in IP omrežij, ki jih bom natančneje opredelil v nadaljevanju. Precej drugačna slika kot v ostalih razvitih evropskih državah pa se nam prikazuje, če opazujemo trg fiksne telefonije z vidika konkurence. Če velja, da imajo v Evropi obstoječi operaterji na tem področju vsaj po dva konkurenta, za Slovenijo tega vsaj za področje notranjega prometa fiksne telefonije (zaradi dolgoletnega monopolnega položaja Telekoma in potrebe po velikih finančnih vložkih potencialnih novih konkurentov) še ne moremo trditi.

1.3 Področje fiksne telefonije v Republiki Sloveniji

Z vidika tehnološke in gospodarske razvitosti je imela v preteklosti naša država na področju fiksne telefonije dober izhodiščni položaj. Stopnja avtomatizacije omrežja je bila visoka, vendar sta tako neprimerna tarifna politika, kakor tudi premajhna vlaganja v infrastrukturo zaradi monopolnega položaja tedanje PTT in kasneje Telekoma Slovenije pripomogli k izredno počasni rasti števila telefonskih priključkov. V primerjavi z razvitimi zahodnimi državami je Republika Slovenija po številu priključkov na prebivalca zaostajala za posameznimi državami tudi za celo desetletje. Dejstvo, da je bilo v naši državi leta 1997 na 100 prebivalcev 35,7 telefonskega priključka pomeni, da smo v tem letu dosegli gostoto, ki so jo imele Nizozemska leta 1981, Nemčija 1982, Avstrija 1986 ter Italija leta 1989. Na drugi strani pa so telekomunikacijsko bolj razvite države (Švedska, Danska, ZDA itd.) to stopnjo dosegle že pred letom 1975 (Vir: Internetna stran Ministrstva za informacijsko družbo: Nacionalni program razvoja telekomunikacij, april 2001.).

Grafikon 1: Število fiksni telefonskih priključkov na 100 prebivalcev

Vir: Število telefonskih priključkov na 100 prebivalcev. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2000. 374 str.

Opomba: Viri podatkov podajajo število naročniških telefonskih priključkov v letih 1985, 1990, 1995, 1996, 1997, 1998 in 1999.

Kazalec števila fiksni telefonskih priključkov na 100 prebivalcev nam kaže stanje osnovne telekomunikacijske infrastrukture. Zelo pomembna je visoka pokritost prebivalstva, imenovana tudi **stopnja penetracije**. Iz predhodnega grafikona je tako razvidno, da smo v preteklosti lahko opazovali zvezo med razvitostjo gospodarstva in številom telefonskih

priključkov, vendar pa se v zadnjih letih število fiksnih telefonskih priključkov na 100 prebivalcev ne povečuje več, kar pa je predvsem posledica prodora nove mobilne telefonije in s tem manjše potrebe po novih fiksnih telefonskih priključkih. Vzporedno s kazalcem števila fiksnih telefonskih priključkov na 100 prebivalcev, Mednarodna telekomunikacijska zveza opazuje še številne druge kazalce. Za večjo preglednost je razvrstila države v štiri skupine glede na BDP/zaposlenega. Slovenija je uvrščena v višjo-srednjo skupino (tretjo skupino - naraščajoča vrsta). Naslednja tabela podaja nekatere primerjane kazalce med Slovenijo, povprečjem višje-srednje skupine in visoke skupine.

Tabela 1: Telekomunikacijski pokazatelji

Kazalci	Slovenija	Višja-srednja	Visoka
BDP na prebivalca (USD)	9.431	4.747	25.806
Št. tel. priključkov na 100 preb.	33,33	13,36	54,06
Povpr. letni porast št. tel. prikl. 1990-96 (%)	7,8	9,0	3,6
Čakalna doba na tel. priključek (leta)	1,1	0,9	...
Stopnja digitalizacije central (%)	62,0	69,9	89,9
Izkoriščena kapaciteta central (%)	75,5	84,8	89,9
Št. javnih govorilnic na 1000 prebivalcev	1,45	2,68	5,17
Priključnina (pristojbina za nov priključek) (USD)	761	203	139
Mesečna naročnina (USD)	6,8	8,3	12,1
Cena triminutne krajevne zveze (USD)	0,02	0,09	0,12
Odhodni mednarodni promet v min./preb.	53,3	13,3	12,3
Predvidena gostota tel. priključkov leta 2000	41,89	16,98	59,26

Vir : Internetna stran Ministrstva za informacijsko družbo: Nacionalni program razvoja Telekomunikacij, april 2001.

Opomba: Navedeni podatki veljajo za leto 1996, če v tabeli ni podano drugače.

Podatki s preglednice številka 1 nam ponujajo zanimivo sliko. V najpomembnejšem kazalcu - številu telefonskih priključkov na 100 prebivalcev Slovenije močno presega povprečje skupine, v katero je bila uvrščena t. j. višja-srednja. Povprečni letni porast števila telefonskih priključkov je prav zaradi tega dejstva razumljivo manjši, a še vedno 2-krat presega povprečje višje skupine. Drugi kazalci so povsem primerljivi z višjo-srednjo skupino.

Na tem mestu bi posebej izpostavil tri postavke:

- **Priključnina:**

je tista, ki močno izstopa, saj presega tako povprečje višje-srednje, kakor tudi visoke skupine in sicer kar za 3,75 oz. 5,47-krat. Nedvomno je posledica neustrezne tarifne politike v bivši SFRJ, pa vendar odločno previsoka za leto 1996 (t. j. obdobje petih let po razglasitvi samostojnosti).

Po mnenju mnogih strokovnjakov je imela v preteklosti višina priključnine pomemben zaviralen vpliv na rast števila priključkov in je zato **eno izmed področij, kjer je novi zakon prinesel pozitivne spremembe**. Vzpodbudno pa je dejstvo, da je vlada v letu 2001 že naložila Telekomu Slovenije znižanje cene priključnine s 43.000 na 17.769 tolarjev ali za več kot šestdeset odstotkov.

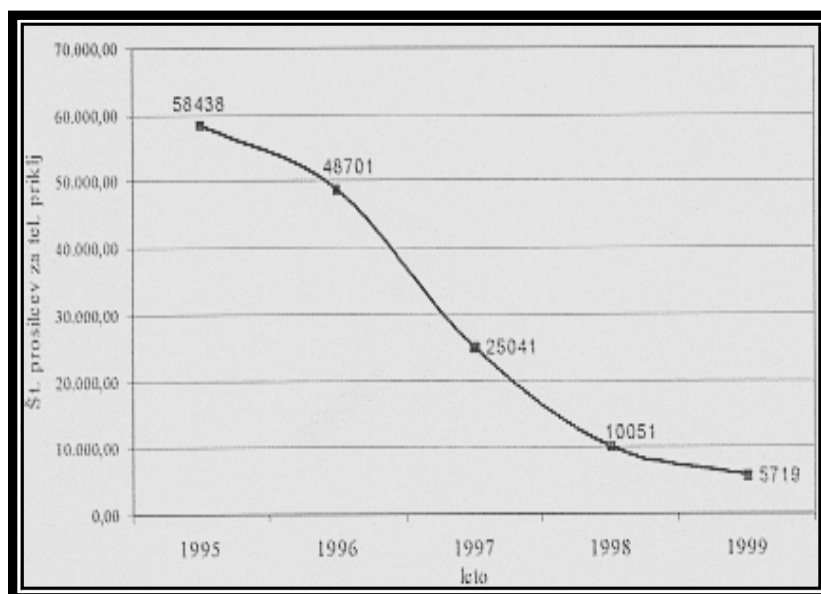
- **Odhodni mednarodni promet:**

kazalec, izražen kot število odhodnih minut na prebivalca potrjuje odprtost slovenskega gospodarskega prostora tudi na področju sektorja telekomunikacij in pomen cen mednarodnih pogovorov tako za prebivalstvo, kot še posebej za podjetja, kjer ta strošek pomembno vpliva na njihovo strukturo odhodkov. Tudi na tem področju je v preteklih petih letih prišlo do pomembnejšega usklajevanja cen z Evropskimi, t. j. zniževanja le-teh. V zadnjem času pa se kot posledica sprejetja novega Zakona o telekomunikacijah in s tem vstopa novih ponudnikov mednarodne IP telefonije cene še dodatno znižujejo.

- **Predvidena gostota telefonskih priključkov leta 2000:**

je kazalec, ki si ga velja ogledati, saj med tem že razpolagamo z dejanskim stanjem konec leta 2000. Ugotavljamo, da je gostota konec leta dosegla stopnjo 39,6 in je tako za 2,3 priključka na 100 prebivalcev zaostala za napovedano projekcijo. Za analizo razvoja telekomunikacijskih storitev v preteklih letih je bistvenega pomena kazalec gibanja števila prosilcev za telefonski priključek. Prikazuje ga grafikon 2:

Grafikon 2: Število prosilcev za telefonski priključek

Vir: Število prosilcev za telefonski priključek. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2000. 374 str.

Opazen je močan trend upadanja števila prosilcev, ki ga lahko pripišemo učinkovitejšemu in hitrejšemu procesu vključevanja prosilcev. Na drugi strani pa je podatek možno pripisati tudi upadanju števila prosilcev, kot posledici zmanjševanja absolutnega števila nelastnikov telefonskih priključkov, oziroma razmahu mobilne telefonije, ki zmanjšuje potrebo preostalih nelastnikov po stacionarnem telefonskem priključku.

1.4 Trg mobilne telefonije-analiza učinkov liberalizacije trga

V nadaljevanju naloge, bom v okviru analize učinkov liberalizacije trga, ocenil cenovni vidik vstopa novega ponudnika na prej monopolni trg mobilne telefonije, ki ga je prej zasedal Telekom Slovenije s svojo hčerinsko družbo Mobitel d.d..

Uvodoma bom predstavil termin krivulje posvajanja storitev, kasneje pa bom analiziral podatke o gibanju cen ponudnika Mobitel d.d., števila uporabnikov omrežja Mobitel d.d. in skupnega števila uporabnikov mobilne telefonije. Kot omejitve raziskave velja poudariti, da lahko med absolutna konkurenta na trgu mobilne telefonije trenutno uvrščamo le operaterja, ki imata izgrajeni lastni omrežji in sicer Mobitel d.d. in Simobil d.d.. Podjetje Debitel telekomunikacije d.d. tukaj ni upoštevano kot popoln konkurenta, saj na trgu nastopa le kot ponudnik storitev in uporablja omrežje podjetja Mobitel d.d., družba Western Wireless International d.o.o. (kot tretji ponudnik, ki gradi lastno omrežje) pa je šele pred nedavnim začela s poslovanjem.

Vpliv vstopa konkurenta (SiMobil) bom ocenjeval s pomočjo analize na spremembo cen storitev Mobitela. Vzporedno z analizo sprememb cen, pa bomo spremljali tudi gibanje števila uporabnikov, kakor tudi penetracijo storitev mobilne telefonije.

1.4.1 Krivulja posvajanja storitev

V vsakdanji praksi ugotavljamo, da uporabniki sprejemajo nove produkte in storitve na različne načine. V kolikor se pri analizi osredotočimo na dovzetnost za uporabo določenih storitev, lahko uporabnike razdelimo na tri skupine (Vir: Internetna stran LTFE - Laboratorij za telekomunikacije, Fakultete za elektrotehniko, Ljubljana, 2001.), in sicer:

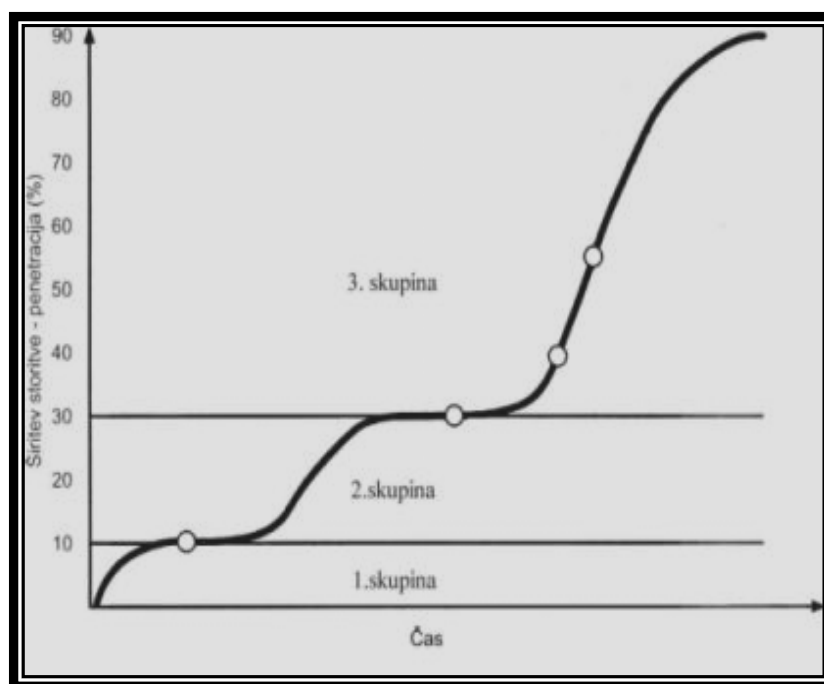
1.skupino, ki jo sestavljajo zgodnji posvojitelji in inovatorji, ki jih zanima predvsem tehnologija. Njihov delež v celotni strukturi prebivalstva se giblje okrog 10%. V to skupino se praviloma uvrščajo mladi ljudje, pretežno moškega spola, z zadovoljivim oz. močnim finančnim zaledjem. Prav te lastnosti botrujejo dejstvu, da je ta skupina cenovno izredno neelastična. Prav zato, v interesu zgodnje pridobitve storitve, le-to velikokrat plačajo tudi do nekajkrat dražje kot ostali in na ta način tudi prispevajo k izgradnji osnovne infrastrukture.

2. skupino, sestavlja nadaljnjih 10% do 30% uporabnikov. Ta skupina se srečuje z že izgrajeno osnovno infrastrukturo. S strani ponudnikov prihaja do razširitve in nadgradnje infrastrukture, torej vlaganji, ki omogočajo širitev spektra ponujenih storitev. Prav nove storitve so na tem mestu glavni način pridobivanja uporabnikov v tej skupini.

3. skupino, ki je sestavljena iz uporabnikov, ki se za določeno storitev odločijo šele, ko je leta dovolj poceni, oz. je njena uporaba že splošno razširjena. Le-tako namreč v njej vidijo določeno uporabnost. Imenujemo jih lahko tudi konzervativci oz. pragmatiki.

Večje število uporabnikov na tem nivoju omogoča tudi ponudnikom doseganje učinkov ekonomij obsega in odpira vrata močnejšemu cenovnemu konkuriranju. Glavni način pridobivanja novih uporabnikov so na tem mestu posebne ponudbe, ki pa tako ali drugače temeljijo na nižjih cenah obstoječih ali enakih cenah novih storitev.

Grafikon 3: Krivulja posvajanja storitev

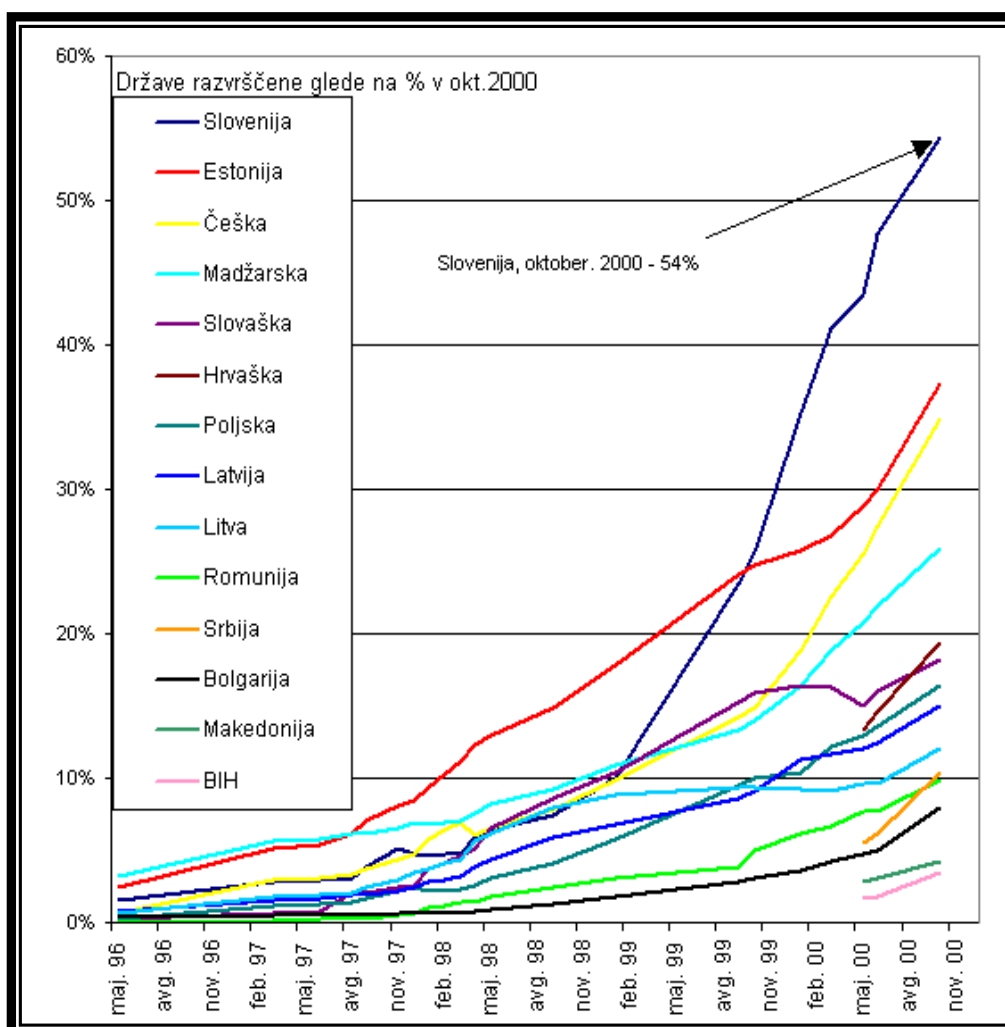
Vir: Internetna stran LTFE - Laboratorija za telekomunikacije. Ljubljana: Fakulteta za elektrotehniko, 2001.

Grafikon 3 nam grafično ponazarja prodiranje (penetracijo) storitev med uporabnike kot funkcijo časa. Na sliki so označeni 3 skupine uporabnikov, ki jih ločita daljici na nivoju 10-ih ter 30% penetracije. Ugotovimo lahko, da so gibanja znotraj skupin hitra, medtem ko se ustavijo na označenih mejah.

1.4.2 Potek odpiranja trga mobilne telefonije ostali konkurenci

S stališča postopnega odpiranja slovenskega trga telekomunikacijskih storitev je bila zelo pomembna podelitev koncesije za drugega ponudnika mobilne telefonije. Ob družbi **Mobitel**, ki omenjene storitve opravlja že od leta 1996 (storitve analogne telefonije NMT, ki se vse bolj umika mobilnim sistemom višjih generacij, pa od leta 1991), je tako junija 1998 pridobila koncesijo za omogočanje storitev mobilne telefonije tudi konkurenčna družba **SiMobil**, ki je marca 1999 začela zasedati svoj del trga in s tem skupaj z družbo **Debitel** pripomogla k uveljavljanju realnejše tržne cene mobilnih storitev.

Grafikon 4: Naročniki mobilne telefonije kot odstotek celotne populacije v državah Vzhodne Evrope

Vir: Mobile Communications International: Naročniki mobilne telefonije kot odstotek celotne populacije v državah Vzhodne Evrope. september 2001. 23 str.

Slovenija je tako v predhodnem večletnem obdobju monopola na področju mobilne telefonije dosegla le 8% penetracijo v celotni populaciji, nakar je s prihodom Simobila in z uvajanjem predplačilne telefonije v samo letu dni presegla 30% ter konec leta 1999 zaostala za povprečjem EU le za 6%. Razvoj mobilne telefonije pa je z uvajanjem konkurence v letih 1999 in 2000 dosegel pravi razcvet, tako da je bilo na osnovi decembrske ankete leta 2000 projekta RIS (raba interneta v Sloveniji) o mobilni telefoniji ugotovljeno, da uporablja mobilni telefon že tri četrtine gospodinjstev. Število aktivnih mobilnih telefonov na prebivalca v zadnjem času že presega stopnjo 65% in je Slovenijo uvrstilo na najvišje mesto med vzhodno in srednjeevropskimi državami. Po podatkih revije Mobile Communications International (september 2001) je Slovenija za slabih 10 odstotkov prehitela drugo uvrščeno Grčijo, za 16 odstotkov pa tretjo Češko. Razmeroma veliko (7%) pa je tudi število oseb z dvema ali več mobilnimi telefoni. Slovenija se s tem sicer ugodno uvršča med države EU, vendar pa beležijo hitro rast tudi druge države, npr. Avstrija, ki je po zadnjih podatkih konec leta 2000, ko se Slovenija šele odmikala od 55%, že presegla 75%. SiMobil ima skupaj več kot 10% delež, večinoma na osnovi paketa Halo, Debitel pa ima skoraj 5% delež.

Družba **Western Wireless International d.o.o.** (WWI), tretji uradni operater GSM mobilnih komunikacij v Sloveniji, pa je s septembrom leta 2001 začela široko akcijo predstavitve in utrditve svoje nove blagovne znamke Vega, pod katero na slovenskem trgu ponuja svoje storitve in naj bi po napovedih njihovih strokovnjakov v nekaj letih dosegla 20 odstotni tržni delež, ter tako še bolj okrepila konkurenco na tem trgu.

V Sloveniji smo bili med prvimi v Evropi, ki smo podelili tudi koncesijo za storitve satelitskih osebnih komunikacijskih sistemov (S-PCS) družbi **Iridium**, kasneje pa še družbi **Globalstar** s čimer so slovenskim uporabnikom omogočili dejanske globalne komunikacije z več kot 66 nizkoorbitalnimi sateliti in 11 zemeljskimi postajami, ki zagotavljajo povezavo satelitskega z drugimi sistemi mobilne ali fiksne telefonije. Na žalost pa satelitski sistemi niso zaživel tako, kot je bilo morda pričakovati (sistem Iridium je medtem zaradi previsokih stroškov vzdrževanja že prekinil poslovanje). Družba Mobitel je s podpisom pogodbe o sodelovanju postala Globalstar roaming partner, kar pomeni, da bodo vsi naročniki sistema Mobitel GSM lahko gostovali v satelitskem omrežju (seveda bodo morali kartico vstaviti v satelitsko-mobilni telefon), ko se bodo znašli na območju, ki ni pokrito s signalom GSM.

1.4.3 Število uporabnikov mobilne telefonije

Najzahtevnejša naloga pri analizi števila uporabnikov je zagotavljanje ažurnosti podatkov, saj so že mesečne spremembe tolikšne, da podatkom iz preteklih mesecev močno zmanjšujejo kvaliteto in relevantnost, da ne omenjamo statistike na letni ravni.

Revija Public Network je v svoji izdaji marca 2001 podala pregled števila uporabnikov po državah, kjer za Slovenijo navaja naslednje podatke:

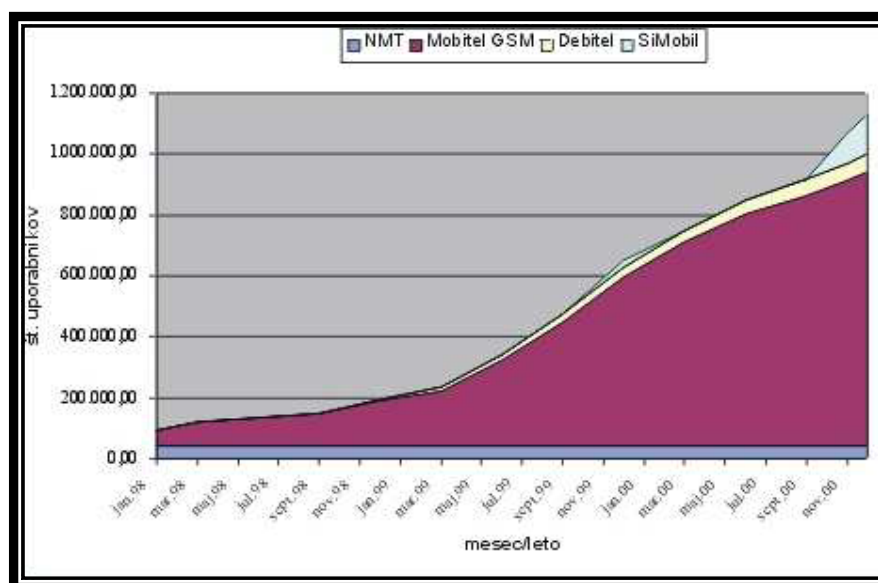
Tabela 2: Pregled slovenskega trga mobilne telefonije

Operater	Mobitel	SiMobil
Uvedba sistema GSM	julij 1996	marec 1999
Uporabniki digitalnega sistema (1.1.2001)	904.760	140.000
Rast uporabnikov od 1.1.2000	64%	300%
Št. uporabnikov predplačnega sistema	558.859 (61%)	112.000 (80%)
Tržni delež	87%	13%
Uporabniki analognega sistema	40.830	ni podatkov

Vir: Public Network: Pregled slovenskega trga mobilne telefonije. marec 2001. 15 str.

Preglednica številka 2 priča o dejstvu, da je podjetju Mobitel d.d. v obdobju dveh let od nastopa novega ponudnika storitev uspelo obdržati 87 % tržni delež. Glede na odstotno rast števila uporabnikov je bilo leto 2000 veliko uspešnejše za podjetje SiMobil, ki pa kljub temu ni dosegel pomembnejšega tržnega deleža. Četudi rast števila uporabnikov ni majhna, pa se moramo zavedati, da sta obe podjetji v preteklem letu povečevali število uporabnikov predvsem iz naslova novih naročnikov in prav slednje podatke o rasti podjetja SiMobil prikaže v povsem drugačni (manj vzpodbudni) luči. V prihodnjih letih bo dotok novih uporabnikov mobilne telefonije upadel, povečevanje števila uporabnikov posameznega omrežja pa bo tako pomenilo pridobivanje uporabnikov konkurenta, kar pa je veliko težje, še posebej za šibkejše ponudnike teh storitev.

Grafikon 5: Gibanje števila uporabnikov mobilne telefonije v obdobju od januarja 1998 do decembra 2000

Iz grafikona, ki je precej podoben prej predstavljeni krivulji posvajanja storitev, je razvidno, da je pojav novega konkurenta (SiMobila) na trgu prinesel spremembo števila uporabnikov mobilne telefonije. Opazen je močno pozitiven trend naraščanja števila uporabnikov mobilne telefonije (od 90.305-ih uporabnikov v januarju 1998-ega leta, do 1.131.671 uporabnikov decembra 2000). Razvidno je, da trg v veliki meri obvladuje podjetje Mobitel GSM, ki je zabeležilo tudi največjo absolutno rast števila uporabnikov (v enakem obdobju za skoraj 850.000), medtem ko je največje stopnje rasti dosegalo podjetje SiMobil, saj so v obdobju od njihovega nastopa na trgu v marcu 1999, pa do konca leta 2000, t. j. v 22 mesecih število uporabnikov povečali za 130.000. Medtem, ko je število naročnikov ponudnika SiMobil ob koncu opazovanega obdobja ustrezno, pa gibanje ne odraža povsem realnih razmerij, saj ustrezni podatki o rasti v posameznih mesecih niso na voljo.

Podjetje je Mobitel uspešno izvajalo strategijo ohranjanja uporabnikov in tudi pridobivanja novih.

Kot uspešne poteze velja oceniti tiste, s katerimi so nastopili na trgu pred nastopom konkurenta, kot npr. v primeru:

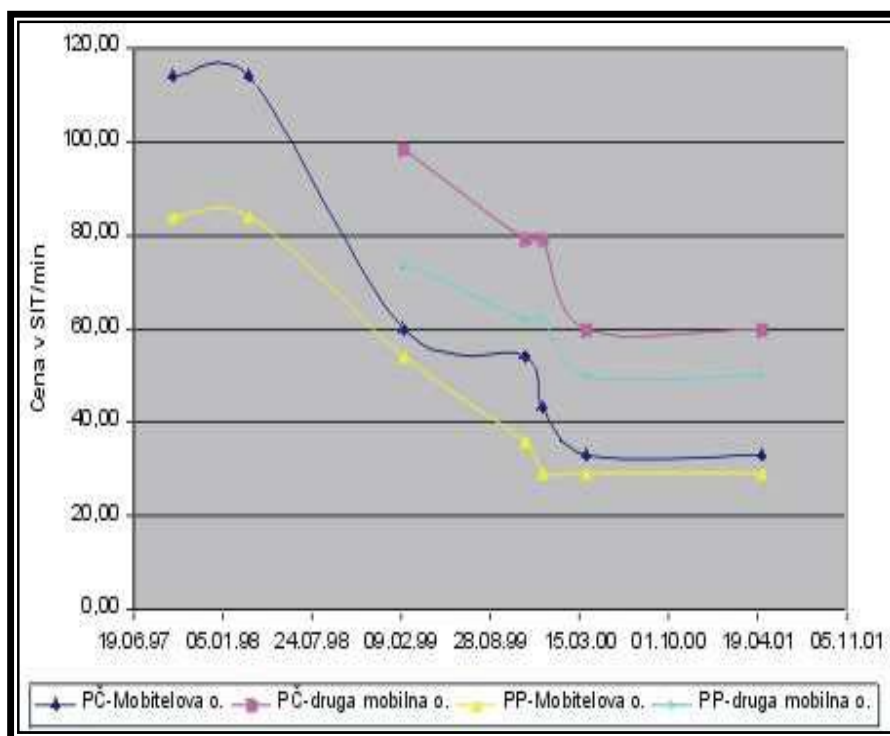
- uvedbe predplačnega sistema,
- prodaje aparata ob sklenitvi naročniškega razmerja po simbolični ceni,
- uvedbe študentskega paketa.

Novo poglavje pa bomo zapisali, ko bo na trgu dokončno samostojno z lastnim omrežjem nastopil še tretji ponudnik, ameriško podjetje Western Wireless, ki bo najverjetneje zopet povzročil rahel pretres pri ponudbi in kvaliteti storitev mobilne telefonije. Če se ozremo na stanje v nekaterih drugih panogah (farmacija, proizvodnja pijač), lahko ugotovimo, da je na slovenskem telekomunikacijskem trgu (zaradi majhnega števila prebivalcev) prostora le za 1,7 operaterja. Prav zato lahko na slovenskem trgu mobilne telefonije tudi v bodoče pričakujemo oster boj med operaterji za vsakega uporabnika (Vir: Bešter Janez, Kos Andrej: Slovenska informacijska infrastruktura. Ljubljana: Laboratorij za telekomunikacije, Fakulteta za elektrotehniko. april 2001.).

1.4.4 Analiza gibanja cen storitev mobilne telefonije

Na tem mestu bom združil ugotovitve predhodnih točk v časovno vrsto in tako dobili sliko o gibanju cen na trgu mobilne telefonije. Kot je bilo ugotovljeno je najboljši pokazatelj gibanja redna tarifa znotraj Mobitelovega omrežja (saj je le-ta najbolj upadla), dodana pa bo tudi cena rednih klicev v druga mobilna omrežja.

Grafikon 6: Gibanja rednih tarif v obdobju 1997-2001

Opombe: PČ-Mobitelova o. = cene klicev uporabnikov paketa Prosti čas v Mobitelova omrežja.
 PČ-druga mobilna o. = cene klicev uporabnikov paketa Prosti čas v drugo mobilno omrežje.
 PP-Mobitelova o. = cene klicev uporabnikov Poslovenega paketa v Mobitelova omrežja.
 PP-druga mobilna o. = cene klicev uporabnikov Poslovnega paketa v drugo mobilno omrežje.

Iz grafikona je razviden **močan padec cen rednih tarif** obeh paketov. Opazna je tudi močna korelacija med spremembami. Ugotoviti moramo, da so se cene obeh paketov medsebojno zblížale, kar lahko ocenimo kot relativno zmanjšanje ugodnosti za naročnike Poslovnega paketa, ki pa, kot je bilo poudarjeno gradi tudi na velikem obsegu dodatnih storitev, tako velja, da cena ni dovolj močan pokazatelj medsebojne korelacije.

Najpomembnejša ugotovitev, ki jo lahko razberemo z grafa pa je povezana z marcem 1999-ega leta, oz. datumom vstopa SiMobila. Le dober mesec prej je prišlo do drastičnega znižanja cen in sicer v primeru redne tarife paketa Prosti čas kar za 47%. Prav to, pa tudi nadaljnje padanje cen poudarja pomen liberalizacije trga. Zelo vprašljivo pa je, ali bo vstop tretjega ponudnika storitev mobilne telefonije na slovenskem trgu ponovno prinesel učinek cenovne vojne. Splošno gledano so rezultati, ki jih je prinesla konkurenca na področju mobilne telefonije v Sloveniji pravzaprav presenetljivi – tako po hitri rasti števila naročnikov in kvaliteti storitev, kot tudi po velikem znižanju cen.

Glede cen so rezultati celo boljši, kot so pričakovali največji optimisti, saj so, kot je razvidno iz tabele cene mobilnih telefonskih storitev, nižje kot so v drugih razvitih evropskih državah:

Tabela 3: Cene v mobilni telefoniji v posameznih evropskih državah

OPERATER	PAKET	naročnina	klici v stacionarno omrežje		klici v druga mobilna omrežja		klici v lastnem omrežju	
			redna tarifa	nižja tarifa	redna tarifa	nižja tarifa	redna tarifa	nižja tarifa
AVSTRIJA								
Mobilkom	A1 Global	7.784	16	16	71	71	16	16
	A1 Business	6.170	16	16	71	71	16	16
	A1 Company	4.746	16	16	71	71	16	16
	A1 Fun	4.572	62	30	78	62	16	16
	A1 Start	2.832	93	46	93	62	16	16
max.mobil	mini.max	2.357	93	46	84	52	16	16
	freizeit.max	4.731	46	30	78	52	16	16
	prof.max	6.313	16	16	55	55	16	16
HRVAŠKA								
HPT	Cronet-Trend	2.084	93	37	93	37	37	37
	Cronet-Classic	3.641	56	37	56	37	37	37
	Cronet-Active	5.424	37	37	37	37	37	37
	Cronet-Pro	6.990	30	30	30	30	30	30
VipNet	VIP smart.S	2.229	97	44	97	44	37	37
	VIP smart.M	4.086	44	44	44	44	37	37
	VIP smart.L	5.953	33	33	33	33	33	33
ITALIJA								
TIM	TIM MENU Family	0	76	76	76	76	26	26
	TIM MENU Business	1.349	54	54	54	54	26	26
Wind	SempreLight	0	65	65	65	65	65	65
	24-ore Light	0	81	40	81	40	81	40
	Soluzione Business	0	54	54	54	54	27	27
NEMČIJA								
D2 -Vodafone	D2-Fun	2.777	110	17	109	17	77	43
	D2-Classic	5.003	55	17	55	17	54	43
	D2-Classic Premium	7.230	32	17	32	17	32	32
T - Mobil	Telly	2.777	110	17	75	44	75	43
	Telly Plus	5.560	55	17	110	44	55	43
	Pro Tel	7.230	32	17	110	44	32	32
SLOVENIJA								
Mobitel	Paket prosti čas	2.500	79	14	60	14	33	5
	Študentski paket	1.000	79	18	40	18	15	5
	Paket Vesna	2.980	77	23	60	20	35	5
VELIKA BRITANIJA								
Cellnet	BT Cellnet My Time	4.662	129	7	179	108	129	36
	NET 200 (op. 2)							
	BT Cellnet Business First	4.274	31	14	108	76	25	25

Vir: Tarifica Mobile in spletne strani posameznih operaterjev mobilne telefonije. junij 2001.

Opomba: Vse cene so preračunane v SIT/minuto po srednjem tečaju Banke Slovenije na dan 12.07.2001 in vključujejo veljavno davčno stopnjo tujega operaterja

Med omenjenimi državami ima najnižjo ceno priključne takse, povsem običajna je tudi naročnina, med nižjimi pa so tudi cene pogovorov. V nižji tarifi pogovorov v lastno omrežje pa ima Mobitel s 5,00 sit na minuto najnižjo ceno. Glede na to, da sta oba mobilna operaterja (Mobitel, SiMobil) v zadnjem času začela ukinjati nekatere ugodnosti (bonus na dohodne klice, bonus pri polnjenju predplačniških računov), lahko ugotovimo, da so nekatere cene že začele naraščati, vendar pa se zopet pojavlja pritisk na določene cene storitev s strani Western Wireless International. Hkrati s tem so se ponudniki mobilne telefonije odločili tudi za večjo drobitev trga odjemalcev glede na njihove potrebe in finančne zmožnosti (npr. novi paketi za upokoјence in podjetnike). Ne smemo spregledati niti dejstva, da cene klicev v druga mobilna omrežja, ne glede na njihov padec, ostajajo na relativno visoki ravni. Razlog gre iskati v poslovni politiki podjetja Mobitel d.d., ki upošteva lastnost uporabnikov, da le stežka spremenijo svojo klicno številko in domače omrežje, izkorišča tudi položaj prvega in vodilnega na trgu. Obstoječe število uporabnikov namreč v veliki meri vzpodbuja nove uporabnike, da se priključijo nanj, saj bo čas pogovorov in verjetnost, da bodo uporabljali storitve Mobitelovega omrežja zagotovo večje, s tem pa bodo nižji tudi stroški za uporabo storitev.

Navidezno torej že prihaja do želje po obstoju enega samega domačega omrežja, ki bi zagotavljajo vsakemu uporabniku najnižje stroške klicev, kar pa je v skladu z delovanjem tržnega mehanizma nasprotujoč si cilj. Kljub vsemu, podoben primer zasledimo v računalniški industriji, kjer novim ponudnikom kljub večji kakovosti programov in nižjim cenam ne uspe demonopolizirati trga. Uporabniki dajejo namreč prednost standardizaciji pred cenami in kvaliteto. Upoštevati pa je potrebno tudi navade in krivuljo učenja.

1.5 Rast prihodkov na področju telekomunikacij tudi v prihodnosti

Telekomunikacije so ena izmed dejavnosti, v katere se je v Republiki Sloveniji zadnje čase največ investiralo, hkrati pa so telekomunikacije tudi dejavnost z največjo stopnjo rasti, ter izredno visoko stopnjo rasti prihodkov, ki predstavljajo pomemben delež prihodkov v bruto družbenem proizvodu. V prihodnje se na področju Republike Slovenije ne pričakuje več tako nagle rasti, kot smo jo dosegli v preteklih letih, kljub temu pa se bodo dohodki mobilnih operaterjev povečevali, saj bodo z uvajanjem novih storitev, ki bodo povezane z mobilno telefonijo širili vir svojih prihodkov.

Celotni prihodki od telekomunikacijskih storitev pa bodo kljub temu naraščali po realni stopnji več kot 10 % letno predvsem zaradi hitrejše rasti storitev mobilnih omrežij, interneta, storitev z dodano vrednostjo in drugih novih vrst storitev.

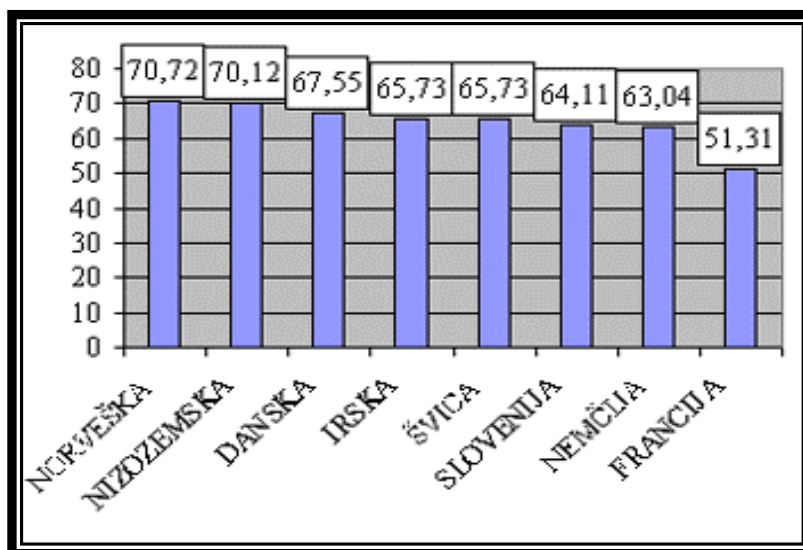
Primeri dodatnih storitev pri Simobilu:

- **Storitve Klicanje in sprejemanje klicev**
Odzivnik, Kratko sporočilo (SMS), Razvrščanje klicev, Prikaz in omejitev identitete klicatelja
- **Telefoniranje v tujini**
Mednarodno sledenje

- **Informacijske storitve**
SMSinfo, WAP, SMSglasnik, Imenik naročnikov
- **E-Storitve**
E-SMS, E-Trgovina, Številka po izbiri
- **Zabavne storitve**
SMStil, SMSkviz: Vedno znam
- **Podatkovne storitve**
GPRS, Faks, Podatki, Internet
- **Izračuni in izbira tarif**
Izračuni, Osebni svetovalec, Razčlenjeni račun, Izbira tarife, Prijatelji
- **Dopolnilne storitve**
Dve kartici – ena številka, Parkirni avtomati

Število aktivnih mobilnih telefonov na prebivalca se v zadnjem času že približuje stopnji 70%. Razmeroma veliko (7%) pa je tudi število oseb z dvema ali več mobilnimi telefoni. Slovenija se s tem sicer ugodno uvršča med države EU, vendar pa beležijo hitro rast tudi druge države, npr. Avstrija, ki je po zadnjih podatkih konec leta 2000, ko se Slovenija šele odmikala od 55%, že preseгла 75%. SiMobil ima skupaj več kot 10% delež, večinoma na osnovi paketa Halo, Debitel pa ima skoraj 5% delež.

Grafikon 7 : Primerjava % penetracije mobilne telefonije v Evropi

Vir: Internetna stran Mobitela. september 2001.

Delež takšnih prihodkov se bo v bruto družbenem proizvodu povečeval od sedanjih 2,0 % na 6,5 % v letu 2015. Sama struktura telekomunikacijskih prihodkov se bo tako precej spremenila, saj se bo delež prihodkov fiksnega telefonskega omrežja zmanjšal, povečal pa se bo delež prihodkov mobilnih omrežij, omrežij kableske televizije (CaTV) in interneta.

1.6 Evropsko poročilo o informacijskih tehnologijah EITO 2000 v Republiki Sloveniji

European Information Technology Outlook predstavlja enega izmed najpomembnejših virov primerjalnih podatkov o stanju na področju informacijske in telekomunikacijske tehnologije (ICT). Širitev celotnega informacijsko/telekomunikacijskega sektorja za potrebe EITO pa meri IDC (International Data Corporation). V Sloveniji je v letu 1999 potekala širitev telekomunikacijsko-informacijskega sektorja z letno stopnjo rasti 13%, kar presega rast v EU, vendar globoko zaostaja za večino tranzicijskih držav. Slovenija v povprečju izstopa med tranzicijskimi državami Vzhodne Evrope v večini kazalcev, zaostaja pa v primerjavah z EU. V celotni strukturi ICT vlaganj izstopajo telekomunikacije, ki zavzemajo skoraj dve tretjini celotne vrednosti. V primerjavi z EU, kjer je ta delež le okoli polovice, je to zagotovo visok odstotek.

Tabela 4: Letna stopnja rasti ITC tehnologij v posameznih državah Vzhodne Evrope in EU

Država	Letna stopnja rasti ICT tehnologij (%)		
	1997/96	1998/97	1999/98
Češka	11.0	11.9	12.8
Estonija	12.4	13.2	14.1
Madžarska	11.8	8.9	9.8
Poljska	19.1	19.9	17.3
Rusija	14.3	-19.2	-14.2
Slovaška	7.2	8.0	10.6
Slovenija	8.1	10.6	9.7
EU	8.3	8.9	8.2

Vir: European Union: Evropsko poročilo o informacijskih tehnologijah EITO (European Information Technology Outlook), 2000.

Iz zgornjih podatkov je torej razvidno, da se slovenski trg mobilne telefonije gledano v luči krivulje posvajanja storitev, nahaja globoko v tretji t. j. zadnji fazi, kar seveda mora biti veliko opozorilo za obstoječe, predvsem pa za nove ponudnike. Očitno je, da bo povečevanje števila uporabnikov posameznega ponudnika mobilne telefonije v največji meri mogoče le na račun zmanjšanja števila uporabnikov neposrednih konkurentov (v veliko manjši meri pa kot posledica dotoka novih uporabnikov). Dodatni zaslužki pri izvajanju te dejavnosti bodo (zaradi slabše fleksibilnosti naročnikov mobilne telefonije) izhajali torej predvsem iz uvajanja vedno novih storitev mobilne telefonije, ki bodo prinašale dodatne prihodke.

2. Vpliv EU in WTO na razvoj telekomunikacij v Sloveniji

Osnovni cilj skupne telekomunikacijske politike Evropske unije je poiskati ustrezne odgovore na izzive, ki jih ob rasti trga telekomunikacijskih storitev prinašajo njihova razdrobljenost, proces liberalizacije telekomunikacijskih storitev in nezdružljivost obstoječih zakonskih ureditev v posameznih državah članicah. S prvim okvirnim programom, sprejetim leta 1984, je EU uskladila prihodnji razvoj nekaterih področij, predvsem digitalnih omrežij z integriranimi storitvami in digitalne mobilne telefonije, ter določila skupne standarde. Tri leta kasneje so v t.i. Zeleni knjigi opredelili tudi vidike uravnavanja v odpiranju telekomunikacijskega sektorja in načela telekomunikacijske politike, ki so med drugim predvidevala postopno, a dokončno odprtje trga telekomunikacijskih storitev. EU je nato junija 1993 sprejela odločitev o dokončni odpravi omejitev pri govorni telefoniji z letom 1998 in s tem o odprtju javnega telekomunikacijskega omrežja vsem vrstam telekomunikacijskih storitev. Vzporedno s tem je med drugim ugotovila, da pomenijo mobilne telekomunikacije poleg splošne globalizacije in naglega razvoja multimedijskih storitev glavni razvojni trend na področju komunikacij. Telekomunikacije in vseevropska omrežja po ugotovitvah Evropske komisije oblikujejo hrbtenico informacijske družbe.

Popolna liberalizacija trga telekomunikacijskih storitev in omrežij je ob okrepljenem regulativnem nadzoru v večini držav EU začela veljati s 1. januarjem 1998, saj so države članice skupno ureditev prevzele v nacionalne zakonodajne ureditve. EU dopušča le dve obliki dovoljevanja vstopa na telekomunikacijski trg, to sta **individualno dovoljenje** in avtorizacija. Pri **avtorizaciji** sme ponudnik delovati, če izpolnjuje vnaprej poznane pogoje tudi, če konkretne odobritve še nima. Pravila za vstop novih operaterjev morajo biti enostavna in pregledna. V prehodu iz monopolnih odnosov v tržne odnose in z državne na zasebno lastnino mora veljati sorazmerno močna regulacija telekomunikacij. Zaradi hitrih tehničnih in gospodarskih sprememb mora biti ta regulacija fleksibilna, dolgoročno stabilna in neodvisna. To je mogoče zagotoviti z ustanovitvijo regulativnega organa, ki bo neodvisen od telekomunikacijskih operaterjev in trenutnih političnih struktur.

Direktive EU vsebujejo določbe, ki določajo, da mora regulativni organ (Agencija za telekomunikacije in radiodifuzijo) zagotoviti, da cene sledijo načelom objektivnosti meril, stroškovne naravnosti, preglednosti, nepogojevanosti, enakega obravnavanja, poštenosti in različnosti. Direktive tudi precej natančno navajajo način upoštevanja teh kriterijev. Pristojnosti in način delovanja regulativnega organa so podrobno urejene v dokumentih WTO in EU. Pomembno je, da je ta organ finančno in politično neodvisen, da so postopki, pogoji v dovoljenjih, morebitna navodila in usmeritve za delo javno objavljeni. Za učinkovito izvajanje naštetih nalog pa mora imeti regulativni organ veliko pooblastil za nadzor in ukrepanje.

Pomembnost področja, ki ga ureja novi zakon o telekomunikacijah se kaže tudi zato, ker je poudarek odločitve Evropskega sveta v Helsinkih decembra 1999: EU sedaj eEvropa, poudarek na informacijah in komunikaciji.

Skupni evropski trg in evro sta že dosežena, sedaj pa je prioriteta na zagotovitvi informacijske Evrope in učinkovite komunikacije, ki je glavni in najpomembnejši temelj za gospodarski in vsestranski razvoj EU. Zaradi skokovitih razvojnih značilnosti telekomunikacij je Evropa že v fazi sprejemanja novih direktiv, ki naj bi stopile v veljavo na področju držav članic leta 2002. Razvoj telekomunikacij gre tako v smeri še obsežnejše liberalizacije telekomunikacijskega trga, kar je razlog za še hitrejšo ukrepanje s strani našega pravnega reda v smeri čim večje liberalizacije, uvajanja konkurence na telekomunikacijskem trgu, ki ju morajo v največji meri oblikovati tržni odnosi sami.

3. Usmeritev zakonskih določil

Novi zakon o telekomunikacijah prinaša:

Pospeševanje konkurence in prost dostop do omrežij

Zakon o telekomunikacijah opredeljuje kriterije za določitev operaterjev s pomembno tržno močjo, ki bodo imeli na podlagi tega zakona še dodatne obveznosti. Zakon določa, da morajo biti vsem in pod enakimi pogoji dostopna omrežja za medomrežno povezovanje med operaterji, na njegovi podlagi se zahteva tudi dogovarjanje glede skupne uporabe antenskih objektov, naprav in napeljav ter drugih objektov in napeljav. Še posebej podrobno je opredeljen postopek dostopa do krajevnih zank in pripadajočih naprav.

Ni administrativnega določanja cen

Cene se oblikujejo na podlagi stroškov. Pri tem je določen dodatni nadzor cen pri operaterjih s pomembno tržno močjo, ki ga izvaja Agencija. V prehodnih določbah pa je zapisano, da Vlada RS v obdobju prilagajanja novim zahtevam zakona in ustanavljanja Agencije (eno leto po uveljavitvi zakona) še regulira cene telekomunikacijskih storitev, za katere je treba pridobiti dovoljenje.

Liberalizacija tako graditve omrežij kot izvajanja storitev

Javne telekomunikacijske storitve se izvajajo na podlagi obvestila regulatorju (Agenciji za telekomunikacije in radiodifuzijo Republike Slovenije), za izvajanje mobilnih javnih radijskih storitev, fiksnih javnih telefonskih storitev in storitev radiodifuzije pa je treba pridobiti dovoljenje Agencije. Agencijo morajo operaterji obvestiti tudi o začetku, spremembi ali prenehanju graditve in obratovanja javnega telekomunikacijskega omrežja.

Upravljanje z naravnimi viri

Zakon regulira postopke v zvezi z radijskimi frekvencami, številkami, pravico do poti. V zakonu je natančno dodelan postopek javnega razpisa, na podlagi katerega se z odločbo o dodelitvi radijskih frekvenc dodeli pravica do uporabe radijskih frekvenc. Predvidena je tudi javna dražba kot nadaljevanje postopka javnega razpisa, vendar le kadar tako odloči Agencija po predhodnem mnenju Vlade.

Zaupnost in tajnost podatkov

Zagotovljena je zaupnost in tajnost podatkov, ki se prenašajo prek telekomunikacijske opreme. Pri tem je pomembna predvsem zakonska ureditev nadzora telekomunikacijskega prometa, ki temelji na izhodiščih zakona o kazenskem postopku in zakona o varstvu osebnih podatkov.

Univerzalne storitve

Zakon jih definira kot fiksne javne govorne telefonske storitve v domačem in mednarodnem prometu, ki so dostopne na celotnem področju Republike Slovenije pod enakimi pogoji. Brez nadomestila jih je dolžan zagotavljati operater, ki ima več kot 80 %-ni tržni delež po obsegu celotnega prihodka na ozemlju države. Najmanj dve leti po uveljavitvi zakona je za zagotavljanje univerzalnih storitev brez nadomestila zavezan Telekom Slovenije, d.d..

Če zagotavlja univerzalne storitve operater z manj kot 80 % tržnega deleža, je le ta upravičen do nadomestila. Nadomestilo pa bodo krili vsi operaterji, ki opravljajo storitve na podlagi dovoljenja. Vlada bo imela pristojnost, da glede na spodbudne okoliščine in tehnološki razvoj s predpisom poveča obseg univerzalnih storitev. Na zahtevo državnih organov, pristojnih za socialne zadeve ali regionalni razvoj, bodo morali operaterji določenim osebam ali na določenem območju zagotovijo tudi druge storitve, nižje cene,... Gre za uporabnike s posebnimi zahtevami in potrebami.

Agencija za telekomunikacije in radiodifuzijo Republike Slovenije

Zakon jo ustanavlja kot politično in finančno neodvisnega regulatorja trga telekomunikacijskih storitev, ki zagotavlja njegovo pregledno in nepristransko delovanje, izvaja nadzor nad izvajanjem določil tega zakona in ureja odnose med operaterji. Direktorja in namestnika Agencije bo imenovala Vlada.

Svet za telekomunikacije

Z zakonom se ustanavlja kot organ za spremljanje in svetovanje pri usmerjanju trga telekomunikacijskih storitev. Imenuje ga državni zbor iz vrst različnih strokovnjakov, ki se ukvarjajo s področjem telekomunikacij. Dajal bo mnenja in priporočila glede telekomunikacijskih zadev.

Varstvo uporabnikov

Zagotavlja varstvo uporabnikov telekomunikacijskih storitev predvsem glede plačevanja računov za storitve in sporov v zvezi s tem. V zakonu je dan poseben poudarek pravici uporabnikov zahtevati specifikacijo z razčlenjenimi klici, kar omogoča preverjanje obračuna posameznih klicev in uporabljenih telefonskih storitev.

Vir: Ministrstvo za informacijsko družbo: Zakon o telekomunikacijah. avgust 2001.

4. Druge posledice zakona

Potrebe telekomunikacijskega nadzora se z razvojem področja telekomunikacij in telekomunikacijskega trga spreminjajo. Vedno manj je pomemben nadzor telekomunikacijskega omrežja in tehničnih rešitev. Pomemben postaja predvsem nadzor delovanja telekomunikacijskega trga in izvajanje predpisov, ki delovanje trga urejajo. Večina zahodnih držav zato združuje nadzor telekomunikacij v regulativnih organih.

Že v obdobju prilagajanja slovenske zakonodaje evropski, torej še pred našim polnopravnim članstvom v EU, se bo trg telekomunikacijskih storitev postopoma liberaliziral; uvajale se bodo nove storitve. Prav tako pa se bo liberaliziral tudi trg telekomunikacijskih omrežij. Konkurenca bo omogočena postopoma, z zmanjševanjem ovir za vstop na naš telekomunikacijski trg.

Pričakovane posledice zastavljenih ciljev na področju telekomunikacij, po vstopu v EU, bodo:

- razširjeno in posodobljeno javno telekomunikacijsko omrežja bo 100 % digitalizirano in z gostoto najmanj 44 telefonskih priključkov na 100 prebivalcev, ki bo v skladu s tehnološkim razvojem in standardi omogočalo kakovostno opravljanje storitev in uvedbo novih storitev,
- tarifna politika, ki bo temeljila na stroških opravljanje univerzalnih storitev, ki bodo dostopne vsakomur na ozemlju Slovenije pod enakimi pogoji; vzpostavljen bo tudi mehanizem za njihovo financiranje,
- prost dostop do javnega telekomunikacijskega omrežja vsakomur pod enakimi in preglednimi pogoji ter medomrežno povezovanje v večoperaterskem okolju,
- reorganizacija Uprave Republike Slovenije za telekomunikacije v neodvisni regulatomi organ, ki bo nastopal v funkciji regulatorja telekomunikacijskega trga,
- vključitev v proces globalnega elektronskega trga,
- popolno liberalizacijo telekomunikacijskega trga,
- zagotovitev odprtosti omrežij,
- upoštevanje prednosti koristi uporabnikov,
- uskladitev s pravnim redom EU,

- zagotovitev javnosti dela, preglednosti postopkov in objave pogojev državne uprave ,
- zagotavljanje enakih možnosti udeležencev,
- spodbujanje novih ponudnikov pri vstopu na trg,
- preprečevanje izkoriščanja prevladujočega položaja na trgu in preprečevanje drugih zlorab na trgu,
- nadzor in reguliranje konkurence.

Sprejem novega Zakona o telekomunikacijah bo tudi v Republiki Sloveniji poleg **deregulacije** in **demonopolizacije** na trg telekomunikacij prinesel tudi finančne posledice, ki izhajajo iz ustanovitve novih organov, ki bodo skrbeli za red na področju telekomunikacij (**Agencija za telekomunikacije in radiodifuzijo Republike Slovenije. Svet za telekomunikacije**). Zakon tako predvideva, da se bo Agencija za telekomunikacije in radiodifuzijo Republike Slovenije financirala s prihodki od pristojbin za dovoljenja, priglasitve, frekvence in številke in z drugih z zakonom določenih plačil operaterjev. Povečalo se bo tudi število dovoljenj za storitve. Sedanjo Upravo Republike Slovenije za telekomunikacije, ki se bo preoblikovala v Agencijo, bo treba številčno povečati, strokovno usposobiti in okrepiti za 20-30 novih zaposlenih. Sredstva pridobljena z dodatnimi pristojbinami bodo v celoti pokrila povečane stroške. Morebitni prihodki nad stroški pa bodo pomenili prihodek državnega proračuna.

Predstavniki Vseslovenskega združenja upravičencev do vračila vlaganj v javno telekomunikacijsko omrežje so v Državnem zboru vložili pobudo za zbiranje podpisov podpore zahtevi za razpis predhodnega referendumu o predlogu zakona o telekomunikacijah. Referendumsko vprašanje se je nanašalo na to, ali naj bo v zakonu določba, ki Državni zbor zavezuje, da bo v roku šestih mesecev sprejel poseben zakon, ki bo določal vračanje sredstev posameznim investitorjem in lokalnim skupnostim v javno telekomunikacijsko omrežje iz sredstev pridobljenih s privatizacijo Telekomoma. Da bi se temu referendumu izognili, so poslanci sprejeli sklep, da bodo s posebnim zakonom rešili vprašanje povračila sovlaganj (zakonski rok so medtem na vladi že zamudili). **Povračilo sovlaganj** bo zajelo vsaj 100.000 Slovencev, ki so med letoma 1974 in 1997 sovlagali v Telekomovo javno omrežje fiksne telefonije. Upravičenci do povračila vloženih sredstev so samo tisti državljani, ki so v že omenjenem obdobju sklenili pogodbo s krajevno skupnostjo kot organizatorjem gradnje v posameznem okraju oziroma so sklenili pogodbo s takratnim podjetjem za PTT-promet (danes Telekom). S to pogodbo se je bodoči lastnik telefonskega priključka zavezal, da bo poravnal določen pogodbeni znesek za gradnjo telefonskega omrežja, obenem pa opravil prav tako pogodbeno določeno število ur fizičnega dela oziroma poravnal protivrednost števila ur, če iz kakršnegakoli vzroka fizičnega dela ne bi mogel opravljati. Za vsa povračila sovlaganj bo potrebno v okviru proračuna zagotoviti 20-30 milijard SIT. Sredstva za to se bodo pridobila s privatizacijo državnega premoženja Telekomoma Slovenije d.d..

5. Razlaga bistvenih poglavij zakona

Cilji novega Zakona o telekomunikacijah so prvenstveno v tem, da bi z dolgoročnim, stabilnim in pospešenim razvojem telekomunikacij v Sloveniji lahko **zagotovili zanesljive telekomunikacijske storitve**, katerih ponudba bo usklajena s pričakovani uporabljenosti in potrebami informacijske družbe. Hkrati s tem bo moral biti v Republiki Sloveniji vsem zagotovljen dostop do univerzalnih telekomunikacijskih storitev **po dostopni ceni**, pri čemer bo dan poudarek na **zaščiti interesov porabnikov in drugih uporabnikov telekomunikacijskih storitev**, vključno z zaščito telekomunikacijske tajnosti in zasebnosti.

Novi zakon določa tudi pravila kako **zagotoviti in pospeševati učinkovitost in konkurenco med operaterji**, kako zagotoviti učinkovito rabo radiofrekvenčnega spektra in telekomunikacijskega številčenja in hkrati izkoristiti vse na novo nastajajoče tehnologije, ter hkrati učinkovito varovati interese varnosti in obrambe države.

Javne telekomunikacijske storitve so storitve govorne telefonije in teleksa, ki se opravljajo kot obvezna gospodarska javna služba, medtem ko se tržne telekomunikacijske storitve lahko opravljajo na podlagi:

- **priglasitve** (priglasitev na Upravo Republike Slovenije za telekomunikacije),
- **dovoljenja** (v primeru podatkovnih telekomunikacij, dajanja telekomunikacijskih vodov v zakup, kablinskih komunikacijskih oz. distribucijskih sistemov, javnih telefonskih govorilnic, satelitskih zvez VSAT ter širokopasovnih in multimedijskih telekomunikacijskih zvez).
- **koncesije** (v primeru uporabe kablanskega sistema za opravljanje javnih telekomunikacijskih storitev govorne telefonije in teleksa, mobilne in satelitske zveze, za prenos in oddajanje radiodifuznih programov po prizemnih omrežjih in prek satelitov).

Agencija za upravljanje telekomunikacijske dejavnosti je opredeljena v **XII. poglavju**. Določbe tega poglavja dajejo Agenciji precejšnja pooblastila in ji s tem omogočajo učinkovito delovanje pri urejanju telekomunikacijskega trga in izvrševanju drugih nalog, morebitne nepravilnosti oziroma zlorabe naj bi onemogočala predvsem javnost in preglednost delovanja Agencije. Pristojnosti Agencije opravlja samostojna in politično ter finančno neodvisna agencija za področje telekomunikacij in pošte. Temeljna naloga Agencije je zagotavljanje preglednega in nepristranskega delovanja telekomunikacijskega trga

Javna telekomunikacijska omrežja postajajo najpomembnejša infrastruktura informacijske družbe, zato zakon v **V. poglavju** predvideva mehanizme za učinkovito pridobivanje pravice do gradnje na javnem in zasebnem zemljišču. Uveljavljanje te pravice imajo vse poznane tuje zakonodaje, vendar se uveljavljanje te pravice od ene države do druge države močno razlikuje. Zakon predvideva to pravico na dva načina in sicer: kot služnost napeljave ali pa kot pravico

napeljave, če potrebuje to pravico le za določen čas. Podlaga za uveljavitev služnosti napeljave oziroma pravico napeljave je sporazum z lastnikom, kateremu mora operater ponuditi odškodnino.

Zakon je naravnana na pospeševanje konkurence in na zagotavljanje dobrih poslovnih odnosov in v ta namen zakon uvaja načela, ki jih mora izvrševati predvsem Agencija in drugi državni organi:

- zagotavljanje enakih možnosti udeležencev,
- spodbujanje novih ponudnikov pri vstopu na trg,
- preprečevanje izkoriščanja pomembne tržne moči operaterja in preprečevanje drugih zlorab na trgu,
- zagotavljanje odprtosti telekomunikacijskih omrežij,
- spremljanje in reguliranje konkurence ter reševanje sporov med udeleženci na trgu,
- pospeševanje in uvajanje novih tehnik in tehnologij.

Poglavje VI zakona obravnava zagotavljanje konkurence in odprtosti omrežja. Rešitve so v celoti povzete po direktivah Evropske unije. Zakona v 66. členu določa operaterje s pomembna tržno močjo. **Operater s pomembno tržno močjo** je tisti operater, ki ima na posameznem območju oziroma področju več kot 25% tržni delež ali tisti, ki ga kot takega določi na podlagi določb predlog zakona Agencija in ima v tem pogledu posebej določene pravice in obveznosti.

Pri določanju položaja operaterja s pomembno tržno močjo mora Agencija upoštevati kriterije: sposobnost, da vpliva na tržne pogoje, njegov promet v primerjavi z velikostjo trga, dostop do finančnih virov, obvladovanje sredstev za dostop do končnih uporabnikov (dostopovno omrežje) in izkušnje pri opravljanju storitev.

Konkurenca se bo na telekomunikacijskem trgu razvijala le, če bo zagotovljeno učinkovito medsebojno povezovanje omrežij. Operaterji javnih telekomunikacijskih omrežij so se dolžni o medomrežnih povezavah dogovarjati, operaterji s pomembno tržno močjo, ki nudijo fiksno javno telefonsko omrežje ali storitve, zakup vodov ali javno mobilno omrežje pa morajo medomrežne povezave omogočiti vsem interesentom po načelih objektivnosti, nepristranskosti in preglednosti. Cene medomrežnih povezav morajo biti pri operaterjih s pomembno tržno močjo stroškovno naravnane.

Zakon ne predvideva neposrednega državnega določanja cen, potrjevanje cen pa predvideva za operaterje fiksne javne telefonije in zakupljenih vodov. Operaterji s pomembno tržno močjo, posebej še operaterji fiksne javne telefonskega omrežja, operaterji zakupljenih vodov in mobilnih radijskih storitev morajo cene oblikovati na podlagi podanih kriterijev, ki so

naravnani predvsem v smeri zagotavljanja poštene konkurence in varstva uporabnikov. Zakon tako obravnava v **VII. poglavju** splošne pogoje in cene. Operaterji mobilnih storitev bodo morali pred uveljavitvijo splošnih pogojev pridobiti njihovo odobritev (brez cen), operaterji zakupljenih vodov in storitev fiksne javne telefonije s pomembno tržno močjo pa si bodo morali pridobiti odobritev splošnih pogojev vključno s cenami.

Operaterji s pomembno tržno močjo bodo morali pri oblikovanju cen upoštevati načela objektivnosti meril, stroškovne naravnosti, preglednost, nevezanost, nediskriminiranje in enako obravnavo in poštenost, za operaterje fiksne javnega omrežja, zakupljenih vodov in deloma tudi mobilnih radijskih storitev s pomembno tržno močjo pa je zahtevana stroškovna naravnost cen. Zakon upošteva, da so nekatere telekomunikacijske storitve pomembna socialna kategorija in predvideva, da so tako imenovane univerzalne storitve zagotovljene vsem uporabnikom po dostopni ceni ne glede na njihov kraj bivanja ali poslovanja, ter predvideva mehanizme za financiranje teh storitev. Dokler bo imel na trgu storitev fiksne javnega telefonskega omrežja nek operater več kot 80% trga, bo moral sam nositi stroške zagotavljanja univerzalnih storitev. Kasneje prispevajo k stroškom zagotavljanja univerzalnih storitev vsi operaterji, za katere je predvideno dovoljenje.

Agencija mora zagotavljati nadzor nad deli, obračun stroškov in prispevkov ter javnost podatkov. V **VIII. poglavju** zakona, so tako določene telekomunikacijske storitve (univerzalne storitve), ki morajo biti zagotovljene vsem državljanom po dostopni ceni.

Kot univerzalne storitve predlog zakona opredeljuje (78. člen):

- možnost dostopa do fiksne javnega telefonskega omrežja z možnostjo vzpostavljanja in sprejemanja domačih in mednarodnih klicev
- neomejen brezplačni dostop do števil 112, 113, dostop do teh števil iz javnih govorilnic tudi brez sredstva za aktiviranje govorilnic,
- dostop do pomoči posredovalca za pomoč pri vzpostavljanju zvez in do službe informacij o naročnikih, 4. primerno pokritost z javnimi govorilnicami.

Viri : Ministrstvo za informacijsko družbo: Zakon o telekomunikacijah (Ztel-1). maj 2001.

Nacionalni program razvoja telekomunikacij. april 2001.

Vlada Republike Slovenije: Predlog zakona o telekomunikacijah. februar 2001.

6. Razlogi, ki so in bodo zagotavljali privilegirani položaj Telekoma

6.1 Lastništvo države

V svetu je prevladalo prepričanje, da je liberalizacija telekomunikacij uspešna le, če se izvede skupaj s privatizacijo državnih podjetij, ki delujejo na področju telekomunikacij. V pogojih liberaliziranega telekomunikacijskega trga tudi pri nas ni razlogov, da bi Telekom Slovenije ostal v državni lasti in po večletnem prilagajanju in oblikovanju predlogov je Slovenija po mnenju oblikovalcev vendarle dobila najmodernejši in najbolj napreden telekomunikacijski zakon v Evropi, če ne kar na svetu, ki bo omogočil tudi deregulacijo na področju telekomunikacij. Kljub temu pa se razmere na trgu telekomunikacij še niso popolnoma liberalizirale, ker obstajajo na trgu številne ovire, ki so ostale kot posledica večletnega preteklega monopolnega položaja Telekoma Slovenije. Največji problem je predvsem v lastništvu največjega telekomunikacijskega podjetja Telekom Slovenije, ki je v večinski lasti države (65%).

Država je v preteklosti dolgo časa štela vodilni položaj Telekoma (uporabila je vsa mogoča orodja, da bi liberalizacijo prestavila ali jo izpeljala na pol: deregulacijo je tako s 1. Januarja 2000 odložila na 1. januar 2001, potem pa kar nekaj časa zavlačevala s sprejetjem novega zakona o telekomunikacijah), nato pa je vendarle morala popustiti pod vse večjimi evropskimi pritiski in s tem sprostiti trg telekomunikacij tudi ostali konkurenci. Novi zakon pa bo zaradi prehodnih rokov povsem zaživel šele v letu 2002, tako da bo konkurenca do takrat težje vstopala na slovenski telekomunikacijski trg.

Vlada se bo tudi v prihodnje le s težavo odrekla lastništvu Telekoma zaradi vsakoletnih visokih dobičkov, poleg tega pa vladajo v zadnjem času na trgu podjetij, ki se ukvarjajo s telekomunikacijami zelo neugodne razmere. Te se odražajo predvsem s padanjem cen delnic telekomunikacijskih družb in prav zato bo država najverjetneje še nekaj časa počakala s prodajo svojega deleža pri Telekomu do tedaj, ko bo prišlo do ponovnega zvišanja vrednosti telekomunikacijskih družb (Vir: Pavšič Robert: Telenateg. Finance, Ljubljana. 16. 4. 2001. 6 str.).

Primer vplivanja države na konkurenco: Podeljevanje koncesij za UMTS

Standardni sistem tretje generacije mobilne telefonije (UMTS), ki ga v svetovnem merilu poznamo pod imenom IMT-2000, skuša odpraviti določene pomanjkljivosti sedanjih sistemov. Zaradi novih možnosti ki jih bo omogočil, bo ta sistem prav gotovo naredila nov velik preskok na področju telekomunikacij, uporaba novih mobilnih telefonov pa nam bo omogočila še veliko večji obseg storitev pri prenosu podatkovnega in slikovnega gradiva, mobilni telefon pa bo postal vedno bolj nepogrešljiv del našega življenja.

Vlada Republike Slovenije je na seji, dne 31.maja 2001 sprejela javni razpis za podelitev koncesij za opravljanje storitev UMTS, ki je bil zaradi predhodnega slabega odziva s strani bodočih ponudnikov tretje generacije mobilne telefonije ponovljen, in določila nižajo višino koncesije iz prejšnjih 27 na 22 milijard tolarjev . Na ponovljenem javnem razpisu naj bi bile podeljene največ tri koncesije, s tem, da bi se na ponovljenem javnem razpisu koncesija podelila tudi v primeru, če nanj prispe le ena ponudba.

Merila, ki jih je strokovna komisija pri odločitvi upoštevala so: višina ponujene koncesijske dajatve, obseg in hitrost pokrivanja prebivalstva in ozemlja, višina cen za uporabnika za storitve UMTS/IMT-2000 ter zagotavljanje mednarodnega sledenja (roaming). Po odločitvi Vlade je največji Mobitelov konkurent Simobil sporočil, da je določena koncesnina zanj prevelika in se tako zopet ni odzval na ponudbo, hkrati pa se je pritožil na ustavno sodišče zaradi ponovnega uvajanja monopolnih prijemov s strani države.

Za podelitev koncesije se je tako prijavilo samo Telekomovo hčerinsko podjetje Mobitel, ki je v državnih rokah, odločitev vlade pa je ponovno izzvala ogorčenje v širši slovenski javnosti. **Mobitelov monopol se tako poskuša ohranjati z enostavno določitvijo izjemno visoke cene koncesnine, s katero se odvrnejo vsi ostali ponudniki storitev mobilne telefonije, za Mobitel pa je tako ali tako vseeno koliko plača, saj je v 65% lasti države.**

Država bo pri prodaji Telekoma seveda iztržila bistveno več pod pogojem, da bo imel na trgu še vedno prevladujočo moč. Pri Mobitelu so odločitev za plačilo visoke koncesnine zagovarjali s tem, da je na izgradnjo omrežja že dobro pripravljen, saj že preizkuša tehnologijo v sodelovanju z Ericssonom. Svoje obstoječe omrežje pa je načrtoval tako, da bo za UMTS potrebna samo nadgradnja in ne celovita prenova. Več kot 600 baznih postaj pa naj bi že imelo pripravljeno podlago za UMTS.

Pri tem je potrebno poudariti, da bodo s tem pri Mobitelu pridobili po besedah ministra Pavla Gantarja v bistvu eno do eno leto in pol prednosti pred ostalimi konkurenti (po letu in pol pa naj bi bil razpis za UMTS zopet ponovljen) in si bodo zato podobno kot v primeru druge generacije mobilne telefonije ustvarili takšen položaj na trgu, da bo kasneje onemogočeno večje prehajanje uporabnikov njihovih storitev h konkurenčnim podjetjem-**First Mover Advantage (Stackelberg)**. Največji zalogaj pri vzpostavitvi UMTS bo izgradnja radijskega omrežja, saj tehnologija UMTS deluje v višjem frekvenčnem pasu. V ta namen na začetku pri Mobitelu ne nameravajo postavljati novih baznih postaj, temveč bodo izkoristili obstoječe lokacije, kar pomeni 95 % izkoristek. Tehnologija UMTS naj bi zaživela leta 2003 na 350 baznih postajah, leta 2005 na 670 in leta 2007 na 940 baznih postajah. Pokritost prebivalstva s signalom bo julija 2003 okoli 87-odstotna, usmerjena pa bo predvsem na pomembnejša urbana območja.

V izgradnjo omrežja naj bi do leta 2016 vložili (vključno s koncesnino) 166 milijard tolarjev, od tega v prvih petih letih 36 milijard. Glede na sedanje število uporabnikov ocenjujejo, da bo investicija v prvih petih letih 55 DEM na uporabnika na leto. V obdobju do leta 2016 načrtujejo 1076 milijard tolarjev prihodkov od GSM in UMTS storitev, kjer naj bi imele slednje 40-odstotni delež. Leta 2016 pa naj bi ta delež narasel že na 75 odstotkov. Navedene številke zelo nazorno pričajo o tem, kako velike investicije bi morala poleg plačila koncesnine investirati na našem trgu bodoča konkurenca.

Slika 2: Mobilna aparata 3. Generacije

Vir: UMTS report. Internetna stran.2001.

Na komentar, da bi lahko s špekuliranjem lahko dosegli nižjo koncesnino, je direktor Mobitela Majzelj odgovoril, da je koncesnina sicer visoka, vendar si operater s tolikšnim deležem uporabnikov nenakupa ne more privoščiti. Finančni vir bo predvsem dokapitalizacija Telekoma v višini 20 milijard tolarjev, rezervna vira pa ostajata privatizacija in prodaja državnega deleža. Če se ne bi potegovali za koncesnino, bi po njegovem mnenju žrtvovali ugled podjetja, povzročili padec vrednosti družbe in obrnili hrbet prihodnosti.

Po ugotovitvah strokovnjakov v Sloveniji ni razlogov, ki bi utemeljevali pričakovanja vlade po peti največji koncesnini na svetu na področju UMTS. Za vse koncesnine bi po njihovem mnenju vlada namreč lahko zahtevala od šest do največ petnajst milijard tolarjev. Slovenski trg je (glede na število prebivalcev) majhen in dokaj nasičen, saj bo penetracija kmalu dosegla 60 odstotkov, povprečni BDP pa je (po sistemu primerljive kupne moči - PPP) približno 13 tisoč dolarjev.

Strokovnjaki tako menijo, da bi bilo licenčnino treba v skladu s tem zmanjšati na povprečje, ki je uveljavljeno na modelu malih držav (do 20 milijonov prebivalcev). Povprečje licenčin na tem vzorcu je 13,31 dolarja na prebivalca, ustrezna cena za licenco pa bi bila tako 24,6

milijona dolarjev ali šest milijard tolarjev in edina sprejemljiva za slovenske razmere. Država bi morala razmisliti o nižji ceni koncesij oziroma bi morala biti koncesijska dajatev izračunana na podlagi različnih parametrov (pokritost, uporabniki, hitrost uvedbe komercianlih storitev). Dejstvo je, da edini prijavljeni (Mobitel) nima toliko denarja, cena delnic skupine Telekom pa lahko ob taki nepremišljeni potezi zaradi zadolževanja samo padejo. Dober operater bo samo tisti operater, ki bo uspeval na konkurenčnem trgu. Ministrstvo bi zato moralo poskrbeti za pravo sprostitev konkurence na telekomunikacijskem področju, sicer bo Republika Slovenija na tem področju zopet začela zaostajati za razvitim zahodnim svetom. Če bi država znižala koncesnino, bi s tem omogočila vstop na trg tudi manjšim ponudnikom storitev, s čimer bi se izboljšale konkurenčne razmere na trgu, hkrati pa bi lahko pridobila celo več sredstev.

6.2 Okoriščanje z rednim Poročilom komisije EU o napredku približevanja Slovenije

V rednem poročilu, v katerem komisija EU ugotavlja, kako so posamezne kandidatke pripravljene na vstop v EU, je bilo za Slovenijo med drugim navedeno, da razmere na področju telekomunikacij v Republiki Sloveniji še niso popolnoma uravnotežene:

Na cenovnem področju je ena od zelo pomembnih nalog tudi odprava neskladja med cenami in dejanskimi stroški v telefonskem prometu. Cene v mednarodnem telefonskem prometu so v tistem času presegale dejanske stroške za približno 30 odstotkov, medtem ko so cene v domačem telefonskem prometu le polovično pokrivalo dejanske stroške.

V poročilu so bili naštetih ukrepi, ki naj bi jih naša oblast izvedla. Mnogi od ukrepov niso tako zelo enostavno izvedljivi, je pa eden, za katerega je Telekom prav rad poskrbel-uravnoteženje tarif.

Vlada se je prav tako odločila upoštevati direktive EU glede razlik med javno fiksno telefonijo in mobilno telefonijo, ki prepovedujejo prelivanje sredstev med zelo donosnim poslovanjem Telekomovega ponudnika mobilne telefonije Mobitela in samim Telekomom, kot ponudnikom fiksne telefonije (v letu je imel okoli 8 milijard tolarjev čiste izgube), ki se je zaradi zmanjšanje uporabe fiksne telefonije znašel v slabših finančnih razmerah, in pod to pretvezo dovolila zvišati Telekomu mesečno naročnino za uporabnike fiksne telefonije.

Zaradi zmanjšane uporabe storitev fiksne telefonije je pričakovati, da bo Telekom tudi v prihodnje kljub temu, da ima kot družba v celoti velikanske dobičke, na račun slabše donosnih storitev še vedno zaračunaval uporabnikom dodatne zneske.

6.3 Razlike v razvitosti omrežij in draga graditev telekomunikacijskih omrežij

Razlike v razvitosti omrežij različnih operaterjev so ob prehodu iz monopolnega na liberalizirani telekomunikacijski trg velike, tržni odnosi niso stabilni, zato operaterji s pomembno tržno močjo (Telekom) lahko izkoriščajo svoj položaj na trgu. Oviro vstopu novim operaterjem na telekomunikacijski trg lahko predstavlja še vedno draga graditev telekomunikacijskega omrežja. Države z zakonskimi ukrepi pospešujejo povezovanje in dopolnjevanje omrežij različnih operaterjev tako, da posameznemu operaterju ni treba zgraditi celotnega omrežje od naročnika do naročnika. Posamezne države z zakonskimi ukrepi zagotavljajo dostop do omrežij operaterjev, posebej še do omrežij operaterjev s pomembno tržno močjo. EU določa, da ima operater pomembno tržno moč, če obvlada več kot 25% telekomunikacijskega trga na določenem segmentu (**tudi 6. poglavje novega zakona o telekomunikacijah Republike Slovenije**). Na tem področju bo potrebna predvsem elastičnejša in kompleksnejša regulacija cen, ki zahteva predvsem usklajenost cen s stroški, za kar pa je treba prilagoditi tudi računovodstvo operaterjev. Dostop do omrežij takih ponudnikov mora biti omogočen vsem pod enakopravnimi in objektivnimi pogoji. Cene dostopa pa bodo morale biti stroškovno naravnane.

Svetovna trgovinska organizacija in EU sta, zavedajoč se pomena dostopa do telekomunikacijskih omrežij, razvili sistem pravil o zagotavljanju odprtosti omrežij, ki obsegajo tako določbe o zakupljenih vodih, o medomrežnih povezavah, pravila o priključevanju uporabnikov, kot tudi načela o zagotavljanju univerzalnih telekomunikacijskih storitev vsem interesentom, predvsem tudi na manj razvitih področjih.

V Sloveniji obstajajo tudi daljnovodne povezave, ki imajo v jedru snop optičnih kablov in so v lasti ELES-a in Slovenskih železnic, tako da obstajajo precejšnje možnosti, da bi lahko v prihodnje tudi v teh družbah lahko resneje začeli konkurirati Telekomu.

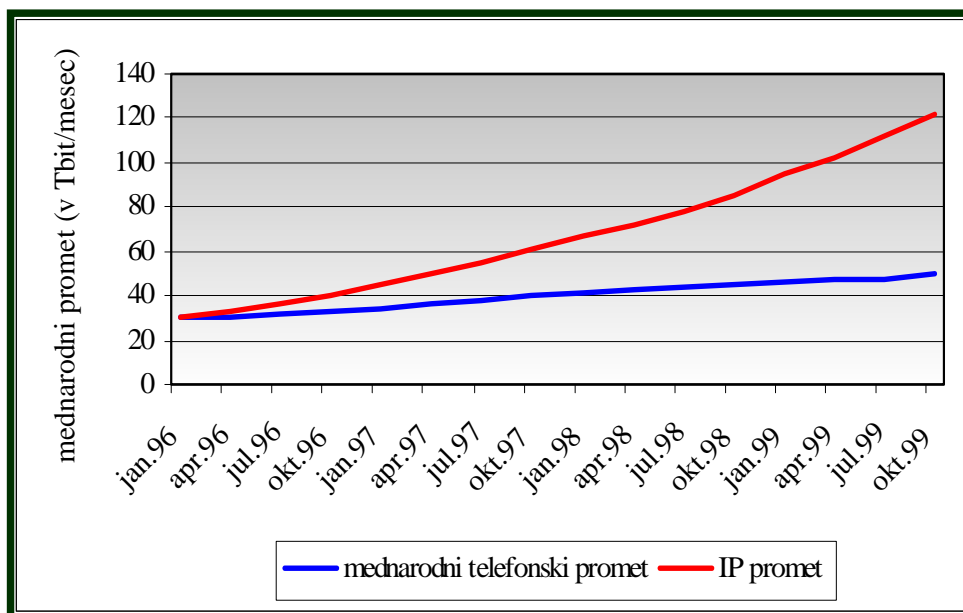
6.4 Dolgotrajni sodni postopki (primer Incotel)

Roki, pritožbe in tožbe glede odločb so eno izmed pomembnejših Telekomovih zaviralnih orodij. Telekom jih bo utegnil opustiti le, če bodo odgovorne osebe (management) plačale iz lastnega žepa milijonske kazni zaradi nespoštovanja odločb ministrstva. Tako meni državni sekretar za telekomunikacije Tomaž Kalin, ki pravi, da bodo glede vstopa konkurence na področju telekomunikacij tudi v prihodnje vladale težavne razmere.

Eden izmed tipičnih takšnih primerov izrabe sodnih postopkov je zgodba povezana z novomeškim podjetjem Incotel. Čeprav naj bi to podjetje kot prvo začelo opravljati konkurenčne storitve na področju mednarodne fiksne telefonije, se je njegov projekt zaradi oviranja s strani Telekoma zavlekel.

Incotelovi načrti so bili na slovenskem trgu ponuditi od 20 do celo 80 odstotkov cenejše telefoniranje v tujino in iz tujine prek internetnega protokola - VoIP, do konca leta 2001 pa so nameravali pridobiti od 2000 do 3000 uporabnikov teh storitev, ter tako zavzeti 10% tržni delež v Republiki Sloveniji. Podjetje Incotel je s Telekomom sredi decembra 2000 podpisalo pogodbo o sklenitvi naročniškega razmerja za tri primarne dostope ISDN, ki naj bi jo izpolnili v šestdesetih dneh. Šlo je za običajno naročniško pogodbo, v kateri je v četrtem členu zapisano, da bo naročnik uporabljal storitve v omrežju ISDN izključno za lastne potrebe. Incotel je pogodbo podpisal, vendar se je kasneje izkazalo, da namerava priključke uporabljati za posredovanje telekomunikacijskih storitev za druge uporabnike. To pa po mnenju Telekoma ni moglo biti predmet pogodbe o naročniškem razmerju. V Upravi za telekomunikacije so sicer najprej trdili, da ponudnik interneta (Incotel) potrebuje samo dovoljenje, ki ga dobi na osnovi priglasitve. Nekateri pa so opozarjali, da evropski pravni red opredeljuje internetno telefonijo po načinu uporabe in načinu trženja. Za telefonijo prek interneta, ki uporablja za komunikacijo v realnem času povezavo telefon – telefon (alternativa je računalnik – računalnik), veljajo enaka pravila kot za klasično telefonijo. Ta se tudi prodaja in oglašuje na takšen način. To pa tudi po smernicah Evropske unije pomeni obveznost pridobitve licence oziroma koncesije, medtem ko za vse druge oblike prenosa glasu prek internetnega protokola velja, da so sestavni del dostopa do interneta in zanje velja blažja regulativa.

Grafikon 8 : Obseg mednarodnega telefonskega in IP prometa v Republiki Sloveniji

Vir: Bešter Janez, Kos Andrej: Slovenska informacijska infrastruktura. Ljubljana: Laboratorij za telekomunikacije, Fakulteta za elektrotehniko. april 2001.

V Telekomu Slovenije so trdili, da je šlo v Incotelovem primeru predvsem za vprašanje spoštovanja veljavne zakonodaje. Ko so iz Telekoma zahtevali, naj Incotel natančno opredeli, za kakšno dejavnost bo uporabljal priključke, je ta predlagal le spremembo spornega člena pogodbe, in to tako, da bi naročnik ISDN-priključke uporabljal za opravljanje tržnih storitev. Tega v Telekomu niso mogli storiti, ker naj bi po njihovem tako kršili zakon. Zato so bili v tem primeru pogodbo prisiljeni odpovedati. Dejavnost, ki jo je nameraval opravljati Incotel, je namreč predmet petnajstega člena veljavnega zakona o telekomunikacijah, ki pravi, da mora imeti izvajalec javnih storitev govorne telefonije, kar posredovanje mednarodnih pogovorov gotovo je, koncesijo države. Agencija za telekomunikacije in radiodifuzijo je nato na osnovi njegove vnovične prošnje izdala odločbo o dodelitvi dostopnih števil iz negeografskega območja 0881 in do podpisa pogodbe je tako vendarle prišlo 29.8.2001. Ta podpis pa bo v prihodnje pomenil model, kako bodo na tem področju zadeve urejene v prihodnje (za Incotelom in Medinetom čaka na podpis pogodbe o medomrežnem povezovanju še nekaj ponudnikov internetne telefonije).

Telekom trdi, da prihoda konkurence ne namerava zavirati in da je pripravljen na delovanje v konkurenčnem okolju. Konkurenca bo po njegovem povečala obseg posla (tako se je zgodilo tudi, ko je na slovenskem mobilnem trgu poleg Mobitela nastopil Simobil) in pestrost ponudbe, ne nazadnje pa tudi odpravila velika cenovna neskladja. Vlada je namreč do tedaj administrativno določala cene javne govorne telefonije, česar z izdajo koncesije drugim operaterjem ne bo mogla več počela, saj bo konkurenca sicer nemogoča. Preko ukinitve cenovnega nadzora bo treba sedanje cene uskladiti s stroški, ker bi sicer prišlo do prevelikih skokov. Kot je znano, prihodek iz naslova javne telefonije ne pokriva stroškov (Telekom je imel v letu 2000 na ta račun več kot 7 milijard tolarjev izgube), zato so v vladi že dvignili cene mesečne priključnine na stacionarno telefonsko omrežje.

Vir: Špende Romana: Vzlet prve lastovke ustavljen. Ljubljana: Dnevnik. 07. 02. 2001. 12 str.

Cene IP telefonije:

INCOTEL

Vprašanje, ki se postavlja pri ponudbi mednarodnih telefonskih klicev preko interneta je, ali je ponudba Incotelovih storitev za občasne uporabnike sploh zanimiva, saj je na primer pogovor na Hrvaško krepko cenejši preko Telekoma kot preko Incotela. Druge cene pa niso tako zelo nizke, da bi se splačala uporaba z občasno uporabo. Cenejše so predvsem storitve za bolj oddaljene države, hkrati pa pri tem ne smemo pozabiti še cene 8,40 SIT, ki jo Telekom zaračuna za posredovanje Telekom-Incotel povezave.

MEDINET(Amis.tel)

Tudi pri podjetju Medinet so začeli ponujati novo telekomunikacijsko storitev, pri kateri se za prenos telekomunikacijskega prometa uporablja protokol VoIP. Njihova storitev je najprej omogočala telefoniranje in pošiljanje faks sporočil s pomočjo običajnega telefona in faksa in je bila v primerjavi z Incotelom nekoliko ugodnejša:

- HRVAŠKA, NEMČIJA, AVSTRIJA fiksno omrežje 37.00 SIT + DDV
- HRVAŠKA, NEMČIJA, AVSTRIJA mobilno omrežje 53.00 SIT + DDV
(vsi klici so obračunani po sekundnem obračunu)

Prvi mesec poslovanja amis.tel prinesel podvojitev števila uporabnikov (1000) in prvo dodatno znižanje cen mednarodnih telefonskih pogovorov. Cena klica v stacionarna omrežja držav I. cone (Nemčija, Avstrija, ZDA, Hrvaška,..) je od 1. novembra 2001 znašale le še 28 tolarjev na minuto, kar je v primerjavi s klici preko nacionalnega operaterja telekomunikacij pomenilo 20% prihranek. Največja znižanja cen so zajemala klice v mobilna omrežja Španije, Portugalske in Norveške, ki so bili cenejši za 36%. Za minuto klica v Češko Republiko in na Slovaško, je bilo po novem ceniku potrebno odšteti 31 tolarjev oziroma 17% manj, kot do takrat. Zanimivo pa je tudi, da so ponudniki mednarodnih klicev začeli ponujati tudi klice iz fiksnega omrežja v Mobitelovo mobilno omrežje po precej nižjih cenah (45 SIT namesto Telekomovih 75 SIT).

Na prihod konkurence so se pri Telekomu očitno dobro pripravili, saj so tudi sami po prihodu IP konkurentov v novembru 2001 precej **znižali cene mednarodnih pogovorov v fiksnem omrežju** (za 35,5 %), tako da je bilo telefoniranje v EU, Hrvaško, Kanado in ZDA pri Telekomu samo 28 SIT/minuto in je bilo zaradi cene 8,40 SIT, ki jo Telekom zaračunal za posredovanje povezave z ostalimi operaterji pri Telekomu zopet cenovno najugodnejše.

6.5 Zlorabe glede internetnih storitev (Zaračunane cene posrednikom interneta)

Ali lahko Telekom dokaže z računi, ustreznimi pogodbami oziroma z dokazili o plačilih, da plačuje in koliko plačuje za 2 megabitno povezavo z Združenimi državami, ali pa za 64 kilobitno povezavo z Avstrijo. Ali ne gre še dodatno, ne glede na vprašanje v prejšnjem odstavku, za navadno razsipnost z infrastrukturo? Namreč, 30 uporabnikov, ki medkrajevno uporabljajo storitve SiOLa, uporablja 30 64-kilobitnih kanalov, ali en dvomegabitni medkrajevni link. Ko bi teh 30 uporabnikov klicalo krajevno, bi zaradi narave Interneta za njih zadoščal 128 ali največ 256 kilobitni medkrajevni link do glavnega vozlišča v Internet. Kako lahko Telekom upraviči takšno razsipnost, da uporablja vsaj 8 krat preveliko infrastrukturo?

V enem izmed členov Telekomovega pravilnika o cenah telekomunikacijskih in drugih storitev piše, da se pri določanju cen upoštevajo (med drugimi) tudi naslednja načela:

- 1) soodvisnost med stroški, nastalimi s to vrsto storitev in ceno za posamezno storitev.
- 2) primerljivost in konkurenčnost cen istovrstnih telekomunikacijskih storitev v domačem in mednarodnem telekomunikacijskem prostoru.

V primeru krajevnih zakupljenih vodov je Telekom svoja načela kar najbolj grobo poteptal. Hitrost lokalne komunikacije je namreč odvisna samo in izključno od kvalitete modemov, ki jih priključimo na to linijo. Cenovna politika evropskih Telekomov trenutno močno krši načelo sorazmernosti stroškov in cene storitve. Glavni kriterij pri določanju cene je namreč hitrost, ki pa nima nikakršnega vpliva na stroške (razen nakupa modema, ki pa je enkratni strošek in ne opravičuje takih razlik). Telekom se sicer izgovarja, da mora za višje hitrosti zagotavljati boljšo kvaliteto teh žic, ampak to je le polovična resnica, saj se do sedaj namreč še ni zgodilo, da bi komu morali zamenjati žice na celotni dolžini od ene do druge lokacije.

Če so kdaj bili problemi z delovanjem, so bili izključno zaradi slabo (površno) zvezanih žic v centrali. Telekom bi seveda moral ponujati v zakup tudi navadne bakrene vodnike, ki so seveda cenejši. Odgovor na vprašanje, zakaj ne ponujajo te storitve, pa je bilo: "**Ni zakona, ki bi nam to nalagal**" (Vir: Internetna stran: Telekom hatepage. 2000.).

Problem pri ADSL in ISDN tehnologiji

Storitev, ki je v zadnjem času v slovenski javnosti še posebej burila duhove, je bila ponudba ADSL (nove tehnike dostopovnega internetnega omrežja z višjimi hitrostmi), za katero je Telekom kot osnovo predhodno zahteval priključek za ISDN. ISDN in ADSL storitvi si nista enaki. ISDN nudi dva kanala za govor ali en kanal za prenos podatkov hitrosti 128kbps, medtem ko je ADSL v glavnem namenjen prenosu podatkov, ki omogoča asimetrično pasovno širino do 7Mbps v smeri proti uporabniku in 1Mbps v nasprotni smeri. ADSL je samostojno omrežje in ne potrebuje dragih nadgradenj, ki so tako dolgo ovirala ISDN. ADSL naj bi bil tako v konfiguraciji, ki jo ponuja Telekom najeti vod, ki je povezan na DSLAM. Pojem "najeti vod" pomeni, da med dvema točkama ni komutacije. Torej, da parica ni povezana na centralo, ampak gre direktno preko visokofrekvenčnih sistemov na cilj. Pri ADSL tehnologiji se v Telekomovi centrali parica razcepi (splitter, razcepnik), en del gre na centralo, drugi pa na DSLAM. DSLAM je priključen na ATM stikalo, ATM pa vzpostavi navidezni kanal kamorkoli. Preko te povezave gre tudi ISDN linija. Proizvajalci te opreme izdelujejo opremo, ki omogoča **ali ISDN ali ANALOGNO** (ne in analogno). Tako je odločitev operaterja, kaj bo ponujal poleg ADSL čisto ekonomske narave, saj bi IN različica zahtevala podvojene in s tem neizkoriščene vire (in je zaradi tega ekonomsko nesprejemljiva). Tako se operaterji odločajo na podlagi večine tipa že obstoječih priključkov, ki jo ima ciljna skupina potencialnih naročnikov. Angleži so se na primer odločili za analogne priključke, kar pomeni, da ob

namestitvi ADSL-a ISDN priključek, če ga uporabnik ima, zamenjajo z analognim. Nemci pa so se odločili za ISDN različico (prav tako naš Telekom), kar pomeni, da v tem primeru analogni priključek nadgradijo z ISDN. Vsiljevanje ISDN tehnologije je v bistvu evropska značilnost ponudnikov ADSL (ne samo pri nas), saj naj bi bil ISDN po mnenju mnogih draga tehnologija, ki jo je prehitro povozil čas, zdaj se je pa zaradi precejšnjih vložkov ne da kar tako na hitro "pomesti pod preprogo". Za ADSL je ISDN potreben samo zaradi neustrezne strojne opreme, ki so jo v preteklosti kupili pri Telekomu, tako da v tem primeru ne gre za čisto 100% vezano trgovino, ampak v bistvu za zmanjševanje stroškov za nadomeščanje nove tehnologije.

Telekom bi tako lahko ponujal ADSL skupaj z ISDNom ali analogno telefonijo. Razlika je le v uporabljenih splitterjih (razcepnikih), ki pa niso tako velik strošek. Splitter je kombinacija dveh filtrov (nizko in visokoprepustni), kar pa ni tako velik strošek.

Slika 3: Delovanje ADSL tehnologije

Vir: SiOL: Uradna domača stran. oktober, 2001.

Če na sto zainteresiranih, ki že imajo ISDN ali pa ga želijo skupaj z ADSL, pride eden, ki hoče obdržati analogno in se to Telekomu seveda ekonomsko ne izplača. **Tu lahko zopet navedemo kršenje novega zakona v 7. poglavju, ki določa, da morajo biti cene opredeljene z realnimi stroški.** Glede konkurence ponudnikov ADSL sta na Telekomovi internetni strani trenutno napisana dva ponudnika z podpisano ADSL pogodbo: SiOL in Medinet (Amis). ADSL, ki ga ponuja Amis bo namenjen le pravnim osebam in bo tudi precej

dražji od 8k SIT (kolikor računa SiOL), tako da bo imel Telekom na področju zasebnih uporabnikov zopet omogočen monopol do vstopa kakšnega drugega ponudnika. Hitrost uvajanja nove tehnike dostopovnega omrežja z višjimi hitrostmi bo med drugim nedvomno odvisna tudi od privlačnosti ponujenih paketov storitev in vsebine, ki jih bodo končnim uporabnikom ponudili zakupniki dostopovnega dela omrežja ADSL.

Anketa končnih uporabnikov testnih ADSL priključkov je potrdila pričakovano ustreznost in prednost omrežja ADSL, saj je velika večina ocenila njegovo uporabnost z odlično. V prihodnosti bo tako potrebno na tem področju posvečati pozornost predvsem ponudbi dodatne vsebine končnim uporabnikom.

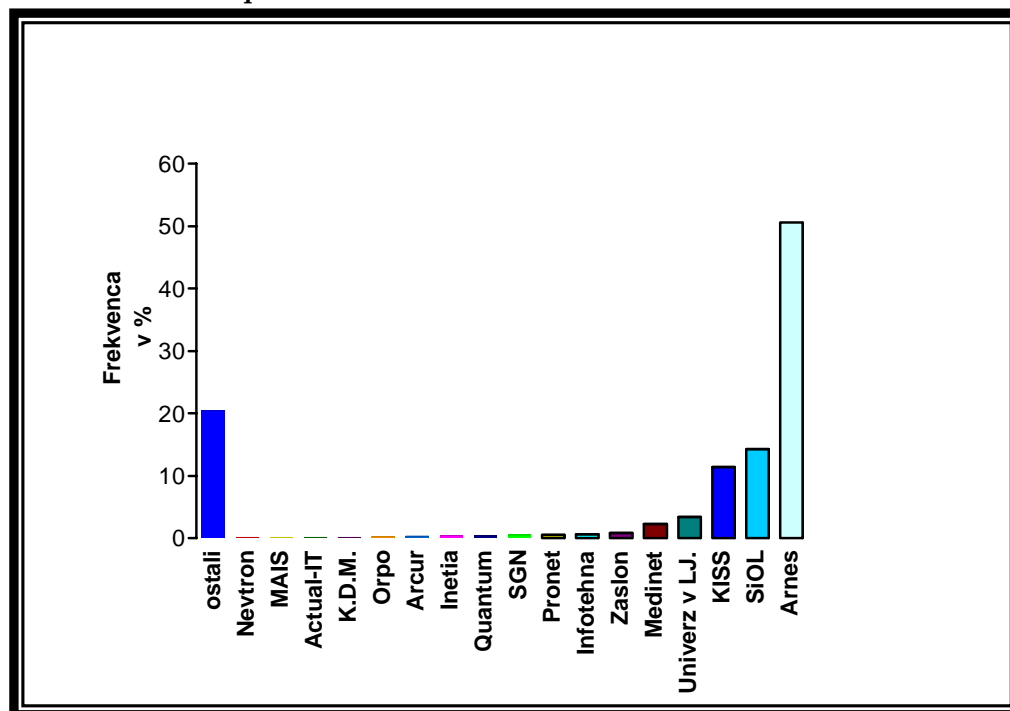
6.6 Začetek konca ostalih ponudnikov Interneta?

Slovenija je bila v nekdanji Jugoslaviji prva republika, ki je že leta 1989 za prenos elektronske pošte uporabljala mednarodno omrežje x400, bili pa smo tudi prvi, ki smo se povezali na internet. Prvi uporabniki interneta in elektronske pošte so bili iz akademskih sfer, uporabljali pa so ga predvsem v razvojno - raziskovalne namene. K širitvi njegove rabe je največ prispeval pojav svetovnega spleta leta 1995.

1.7.1997 je bila relativno pozno uradno ustanovljena enota SiOL (v sklopu Telekoma Slovenije), ki se ukvarja s ponudbo internetnih storitev. Kmalu po prihodu na trg so združili SiOL-ovo (Telekom) bogato kapitalsko in marketinško zaledje z znanjem in tehničnimi izkušnjami podjetja Nil iz Ljubljane, ki je bilo v tistem času največji ponudnik internet storitev v Sloveniji. Glavni cilj podjetja je bil sprva pridobiti čim večji krog uporabnikov, zato so bili usmerjeni predvsem na pridobivanje posameznih uporabnikov (ti zajemajo mladino nad 18 let, gospodinjstva in poslovnežem). Po temeljiti preučitvi trga pa so obstoječi in potencialni trg poleg te ciljne skupine razširili še na drugo, ki zajema poslovne uporabnike oziroma poslovno javnost. Ti namreč predstavljajo tržno zanimivejši segment uporabnikov, saj se preko njih v podjetje steka največji delež celotnih prihodkov. Število uporabnikov internetnih storitev je tako v naslednjih letih naglo naraščalo in kmalu doseglo 20% penetracijo, potem pa je v naslednjih letih kar precej zastalo.

Kljub temu, da je danes v Sloveniji več kot 470.000 uporabnikov interneta in da ga uporablja 23 odstotkov vseh prebivalcev, je Slovenija v primerjavi z EU daleč pod povprečjem; število uporabnikov v Evropi namreč dosega 47 odstotkov celotne populacije. Pričakujemo lahko, da bo konec leta 2001 število mesečnih uporabnikov interneta naraslo na pol milijona, medtem ko bo število uporabnikov e-pošte doseglo 400.000.

Grafikon 8: Tržni deleži ponudnikov internetnih storitev leta 1999

Vir: Kočevar Gregor, Šoba Maja: seminarska naloga SiOL internet, Ljubljana. 1999.

V Sloveniji še vedno prevladuje moderski način dostopa do interneta, uporablja ga 70 odstotkov uporabnikov, sledi ISDN dostop (17 odstotkov), kabelski dostop (10 odstotkov), z vedno večjimi zmogljivostmi ADSL omrežja pa se povečuje tudi število dostopov do interneta prek tehnologije ADSL (3 odstotke). Slovenija je s 535 domenami na 100.000 prebivalcev primerljiva s Hrvaško in Latvijo. Zgolj za ilustracijo naj navedemo, da število internetnih domen (strani) na prebivalca v Sloveniji skoraj trikrat manjše od skupnega povprečja navedenih evropskih držav.

- Razloge za tako stanje lahko iščemo predvsem:
 - v administrativnem problemu, saj imajo nekatere druge države neprimerno bolj liberalno
- zakonodajo pri dodeljevanju domen; povezano z administrativnim problemom je precej domen registriranih znotraj .com, .net in .org domen;
- v razmeroma dragih najetih linijah, zato so načrti podjetij glede interneta skromni (in ni potrebe po registraciji svoje domene).

Evropa nas je začela prehitevati tudi z novimi programi za pospeševanje rabe interneta, sprejetimi v Helsinkih decembra 1999 z nazivom EU sedaj eEuropa. Uporabnike internetnih storitev v zadnjem času posamezna podjetja za ponudbo internetnih storitev pridobivajo tudi s prevzemanjem uporabnikov drugega ponudnika. SiOL bi se tako rad sam polastil ponudbe celotnega slovenskega interneta na eni strani **z višanjem cen infrastrukture in cen storitev**

za **druge internetne ponudnike**, ki jo ponudniki lahko dobijo samo pri Telekomu, na drugi strani pa z **dumpinškimi cenami** svojih (SiOL-ovih) storitev v omrežju Internet. V reviji Telstar smo lahko brali celo o namenih Telekoma, da namerava prav kmalu ponujati brezplačen dostop do Interneta, ob minimalni mesečni naročnini - ob primerno višji ceni impulzov se mu bo ta račun izšel. Istočasno se poizkuša s strani vlade še bolj omejiti dostop do storitev nekomercialnega ponudnika Arnesa, ki je delno financiran iz proračuna, kmalu pa naj bi se tudi za uporabo le-tega začelo plačevati kar precejšnje mesečno naročnino, kar bo seveda prispevalo, da se bo veliko uporabnikov Arnesa preselilo k SiOL-u.

6.7 Nepregledni telefonski računi

Telekomovi računi za porabljene impulze so nezakoniti, saj lastnikom telefonskih priključkov zaračunavajo samo količino pogovorov po števcu. To je tako, kot da bi v trgovini z živili vsakokrat zaračunali: Košarica dobrin bi zaračunali glede na težo. Če pa bi želeli, da vam izpišejo koliko stanejo kupljene sestavine v košarici, bi morali za izpis dodatno zaprositi in takšno specifikacijo dodatno plačati (za iglični tisk na manj kot A5 format je potrebno odšteti 1000 SIT). **Urad za varstvo potrošnikov RS** je v zadnjih mesecih večkrat opozoril tako Telekom, kot Agencijo za telekomunikacije in radiodifuzijo RS na nezakonitost Telekomovih računov in poskušal zagotoviti lastnikom telefonskih priključkov takšne račune, ki bi zagotavljali preglednost in zakonitost. Pri tem bi bilo treba spoštovati tista določila Zakona o varstvu potrošnikov, ki določajo, da je podjetje za prodano blago ali opravljeno storitev, dolžno izdati račun potrošniku tako, da mu omogoči preverjanje pravilnosti zaračunanega zneska. "Ker formulacija Telekomovih računov: 'Količina pogovorov po števcu', tega ne omogoča, smo dolžni zagotoviti uresničevanje zakonitosti temeljnih potrošnikovih pravic, še posebej, ko gre za storitve, ki so v Evropi deklarirane kot 'univerzalno' dostopne storitve. Pri tem ne vidimo razlogov, da bi uporabniki telefonskih storitev v Sloveniji bili kakršnakoli izjema, še posebej zato, ker na formulacijo Telekomove izpiske računov dobivamo iz dneva v dan več pritožb. Nedopustno je namreč, da Telekom natančnejšo specifikacijo računa potrošnikom dodatno zaračunava," je opozorila direktorica vladnega urada za varstvo potrošnikov, Vera Kozmik Vodušek. **Tako se zopet izkaže, da Telekom za zdaj ne more upoštevati določil 7. poglavje novega zakona o telekomunikacijah.**

Urad za varstvo potrošnikov je o tej problematiki seznanil tudi Ministrstvo za informacijsko družbo. Pred nedavnim sprejeti Zakon o telekomunikacijah namreč določa izdajanje specificiranega računa za telekomunikacijske račune na način, da mora biti specifikacija z razčlenjenimi klici tako podrobna, da omogoča preverjanje računa glede posameznih klicev. Zakon predvideva, da bo vsebino računov uredil podzakonski predpis, ki ga bo sprejela Agencija za telekomunikacije. Agencija je sicer res pripravila Splošni akt o razčlenjenem računu, vendar predlog ne omogoča niti identifikacijo klicev, niti število opravljenih klicev, niti dolžine posameznih klicev. Urad za varstvo potrošnikov meni, da mora biti račun

specificiran na način, da bo iz njega razvidno katere številke so bile klicane in koliko impulzov je bilo porabljenih za posamezen klic. Predlog Agencije za telekomunikacije in radiodifuzijo RS vztrajno izpušča temeljne kategorije zakonitega izstavljanja računov, zato Uradu za varstvo potrošnikov ostaja v tej fazi samo še poziv javnosti, naj z evropsko deklarirano pravico zagotovi preglednost in zakonitost računov, ki bodo omogočali brezplačno uresničevanje osnovnih potrošniških pravic: **vedeti kaj plačujemo** (Vir: Urad za varstvo potrošnikov RS: Nepregledni telefonski računi. 2001).

V časniku Delo je bilo napisano, da bodo potrebovali 3 leta za pripravo razčlenjenih računov, ki naj bi bili na voljo do konca leta 2002 (vendar le členitev po tipih klicev: lokalni, mednarodni itn.), še kasneje pa bodo na voljo čisti izpiski pogovorov (kot pri mobilnih operaterjih), za kar pa naj bi bilo še dodatno plačevati. Telekom ima zaradi svoje monopolne preteklosti razmeroma dobro tehnološko zasnovo, bistveno premalo pa je usmerjen v same telekomunikacijske storitve za potrebe uporabnikov, ki jih uvaja šele takrat, ko začuti, da bi ga konkurenca na določenem področju s svojimi inovacijami utegnila izpodrivati s trga. Skrajni čas bi tudi že bil, da bi začeli obračunavati pogovore po časovnih enotah in ne impulzih. Problem pa je seveda v tem, da imajo Ministrstvo za informacijsko družbo, Telekom in Urad za varstvo potrošnikov RS istega lastnika.

6.8. Ignoranca zakonskih obveznosti Telekoma na področju uporabe prostorov in objektov

Novi zakon o telekomunikacijah opredeljuje operaterje s pomembno tržno močjo, ki imajo na posameznem območju oziroma področju več kot 25% tržni delež ali tisti, ki ga kot takega določi na podlagi določb predlog zakona Agencija in ima v tem pogledu posebej določene pravice in obveznosti. **V 67. členu so določbe, ki veljajo splošno za vse operaterje javnih telekomunikacijskih storitev s pomembno tržno močjo. Ti morajo omogočiti dostop do svojih omrežij oziroma storitev na podlagi javno objavljenih, objektivnih, nediskriminacijskih in preglednih pogojev, ki obsegajo vse dejavnosti, vezane na izvedbo dostopa, kot so sporočanje informacij, dogovarjanje o dostopu, roki izvedbe dostopa in drugo.**

Telekom Slovenije po besedah samega Ministra za informacijsko družbo Pavla Gantarja krši zakon s tem, ko ne omogoča ostalim ponudnikom storitev na področju telekomunikacij skupne uporabe prostorov in objektov. Dokončno besedo o uporabi kolokacije bo tako zopet morala imeti Agencija za telekomunikacije in radiodifuzijo.

SKLEP

Dobro razvite telekomunikacije so predpogoj za učinkovito delovanje gospodarstva, javnega sektorja in uprave, povečanje konkurenčnosti gospodarstva, njegov nadaljnji razvoj ter vključevanje v mednarodne procese. Potrebe telekomunikacijskega nadzora se z razvojem področja telekomunikacij in telekomunikacijskega trga vsakodnevno spreminjajo. Vedno manj je pomemben nadzor telekomunikacijskega omrežja in tehničnih rešitev. Pomemben postaja predvsem nadzor delovanja telekomunikacijskega trga in izvajanje predpisov, ki delovanje trga urejajo. Poudarek razvoja v telekomunikacijah pa se pri tem iz tehnologije seli na področje storitev.

Slovenija nima tradicije v telekomunikacijski politiki in prav zato je zavest o potrebnosti in pomembnosti telekomunikacij in informacijskih tehnik in tehnologij pri nas slabše razvita. Prava pot razvoja trga telekomunikacij je v liberalizaciji in hkratnem zmanjševanju zakonske regulacije. Le tako bo lahko trg odprl vrata tudi novim ponudnikom telekomunikacijskih storitev, ki bodo pripomogli k dvigu kvalitete storitev, zniževanju cen in posledično rasti števila uporabnikov, to pa bo povratno omogočilo ponudnikom uvajanje novih storitev in ob doseganju ekonomij obsega in razpona uspešno cenovno konkuriranje. Slovenski trg telekomunikacijskih storitev na poti v Evropo tako že doživlja prve večje spremembe. Po večletnem prilagajanju in oblikovanju predlogov je Republika Slovenija po mnenju oblikovalcev novega zakona o telekomunikacijah vendarle dobila najmodernejši in najbolj napreden telekomunikacijski zakon v Evropi, če ne že kar na svetu, ki bo zagotovo pripomogel k večji deregulaciji in večji stopnji konkurence na tem področju. Zaradi manjšega števila prebivalcev in s tem majhnosti trga se problematika na telekomunikacijskem trgu Republike Slovenije obravnava v nekoliko drugačni luči kot pri ostalih evropskih državah. Slovenski trg mobilne telefonije namreč najverjetneje ne more preživeti večjega števila velikih operaterjev in se gledano v luči krivulje posvajanja storitev, nahaja globoko v tretji t. j. zadnji fazi, kar mora biti veliko opozorilo za obstoječe, predvsem pa za nove ponudnike. Očitno je, da bo povečevanje števila uporabnikov posameznega ponudnika mobilne telefonije v največji meri mogoče le na račun zmanjšanja števila uporabnikov neposrednih konkurentov, v veliko manjši meri pa bo to posledica dotoka novih uporabnikov. Dodatni zaslužki pri izvajanju te dejavnosti bodo izhajali predvsem iz uvajanja novih vrst storitev, ki bodo prinašale dodatne prihodke, še posebno pozornost pa bodo morali posvetiti ponudniki telekomunikacijskih storitev vse bolj opaznemu pojavu zlivanja posameznih področij telekomunikacij.

Evropska komisija je 13. novembra 2001 objavila Poročilo o napredku v državah kandidatkah EU. Komisija ugotavlja, da je bil v Sloveniji v času od zadnjega poročila, t.j. v obdobju september 2000 – september 2001, dosežen na področju telekomunikacij in informacijskih tehnologij znaten napredek. Na področju liberalizacije trga telekomunikacij so bile tako v začetku leta 2001 ukinjene izključne pravice v telekomunikacijskem sektorju na podlagi zakona o telekomunikacijah iz leta 1997. Podeljene so bile tri licence za opravljanje storitev

mobilne telefonije na frekvenci 1800 MHz. Uravnoveženja cen govorne telefonije pa so bila opravljena z uredbami Vlade. Konkurenca na telekomunikacijskem trgu se bo razvijala tudi v prihodnje, še posebej po odpravi prehodnih obdobj, razen na področju opravljanja mobilnih storitev UMTS, kjer nastaja monopol, katerega rezultat je neskladnost s politiko Evropske Komisije na tem področju. Tako velja, da na sektorju mobilne telefonije že prihaja do konkurence, čeprav se še naprej postavljajo s strani Telekomovega večinskega lastnika (države) ovire na področjih, ki jih zakon natančno ne opredeljuje. Splošno gledano so rezultati, ki jih je prinesla konkurenca na področju mobilne telefonije v Sloveniji presenetljivi – tako po hitri rasti števila naročnikov kot po velikem znižanju cen. Področje notranje fiksne telefonije ostaja zaenkrat zaradi ogromnih vlaganj in vse manjše dohodkovne zanimivosti še naprej tabu tema, tako da Telekomovega monopola na tem področju zagotovo še ne bo tako kmalu konec.

V svetu je že prevladalo prepričanje, da je liberalizacija telekomunikacij uspešna le, če se izvede skupaj s privatizacijo državnih podjetij, ki delujejo na področju telekomunikacij. V pogojih liberaliziranega telekomunikacijskega trga zato tudi pri nas ni razlogov, da bi Telekom Slovenije ostal v državni lasti.

Literatura

- Čaf Dušan: *Informacijska družba v Sloveniji - v evropskem ogledalu*, Razgledi - priloga Dosje. november 1999. 5 str.
- ETranslate: *The "First-Mover Advantage" in Foreign Markets*. London. oktober 2001. 22 str.
- Knez Maša, Potočnik Mateja: *Kaj je ISDN?*. februar 2001.
- Kočevar Gregor, Šoba Maja: seminarska naloga *SiOL internet*. Ljubljana. 1999. 8 str.
- Medinet d.o.o.: *Amis.net. Internetne storitve*. Ljubljana. 2001.
- Mobile Communications International: *Naročniki mobilne telefonije kot odstotek celotne populacije v državah Vzhodne Evrope*. London. september, 2001. 23 str.
- Pavšič Robert: *Telenateg*. Finance, Ljubljana. 16. 04. 2001. 6 str.
- Public Network: *Pregled slovenskega trga mobilne telefonije*. marec 2001. 15 str.
- Špende Romana.: *Vzlet prve lastovke ustavljen*, Dnevnik, Ljubljana. 07. 02. 2001. 12 str.
- Špende Romana: *Ugodno krajšanje monopola*, Dnevnik, Ljubljana. 21.4.2000. 14 str.
- Statistični urad Republike Slovenije: *Število telefonskih priključkov na 100 prebivalcev, Število prosilcev za telefonski priključek*. 2000, 2001. 374 str.
- Tarifica Mobile: *Cene v mobilni telefoniji v posameznih evropskih državah*. junij 2001.
- Urad za varstvo potrošnikov RS: *Nepregledni telefonski računi*. Ljubljana. 2001.

Viri

- Bešter Janez, Kos Andrej: *Slovenska informacijska infrastruktura*. Ljubljana: Laboratorij za telekomunikacije, Fakulteta za elektrotehniko.
[URL: http://www.ltfe.org/arhiv_ITseminar.asp], april 2001.

European Commission: *2000 Regular Report*. European Union.

[URL: http://europa.eu.int/comm/enlargement/dwn/report_11_00/pdf/en/sl_en.pdf], 2000.

European Union: *Incumbents' retail tariffs for public fixed voice telephony*.

[URL: <http://europa.eu.int/ISPO/infosoc/telecompolicy/implrep6/Tariffs-en.pdf>], avgust 2001.

European Union. J. Schwarz da Silva, B. Arroyo-Fernández, B. Barani, J. Pereira,
D. Ikonomou: *Evolution Towards UMTS*.

[URL: <http://www.tbm.tudelft.nl/webstaf/rudiw/TB9612/UMTS/Umts0.htm>], september 2001.

European Union: *Evropsko poročilo o informacijskih tehnologijah EITO* (European
Information Technology Outlook).

[URL: <http://www.eito.com/>], avgust 2001.

LTFE - Laboratorij za telekomunikacije, Fakultete za elektrotehniko. Ljubljana.

[URL: <http://www.ltfe.org/>], september 2001.

MID - Ministrstvo za informacijsko družbo: *Nacionalni program razvoja telekomunikacij*.

[URL: <http://www2.gov.si:8000/mid/mid.nsf>], april 2001.

MID - Ministrstvo za informacijsko družbo: *Zakon o telekomunikacijah*.

[URL: <http://www2.gov.si/mid/mid.nsf>], avgust 2001.

Mobitel: *Zgradba UMTS sistema*.

[URL: <http://text.mobitel.si/slo/0505027.html>], oktober 2001.

Mobisux: *ADSL always on?!*

[URL: : <http://www.mobisux.com>], oktober 2001.

RIS 2000: *Mobilna telefonija v Sloveniji*. povzete poročila.

[URL: <http://www.ris.org/si/ris2000/novice>], oktober 2001.

SIMOBIL d.d. (2001). Uradna domača stran.

[URL: <http://www.simobil.si/>], april 2001.

SiOL. Uradna domača stran.

[URL: www.adsl.siol.net], oktober 2001.

Telekom hatepage. Internetna stran.

[URL: <http://www.kud-fp.si/telehp/>], oktober 2000.

Telekom Slovenije d.d. (2001). Uradna domača stran.

[URL: <http://www.telekom.si/>], april 2001.

UMTS report. Internetna stran.

[URL: <http://www.umts-report.com/>], oktober 2001.

Urad vlade za informiranje: *Telekomunikacije in EU*.

[URL: <http://evropa.gov.si/>], oktober 2001.

Vlada Republike Slovenije: *Predlog zakona o telekomunikacijah*.

[URL: http://www.gov.si/mid/Predlog_zakona.pdf], februar 2001.

Vlada Republike Slovenije: *Zakon o telekomunikacijah (Ztel-1)*.

[URL: http://www.gov.si/mid/DocFiles/Objavljeni_zakon_ZTEL.pdf], maj 2001.

Slovar nekaterih pojmov

ADSL

Asymmetric Digital Subscriber Line; Ime je nastalo leta 1989 in se nanaša na eno novejših tehnologij prenosa podatkov, ki za svoje delovanje uporablja navaden dvožični telefonski kabel.

ARNES

Akademsko raziskovalna mreža Republike Slovenije

ATM

Asynchronous Transfer Mode, način prenosa podatkov

difuzija

razpršitev

DSLAM

"centrala" za DSL priključke

dumping

prodaja blaga pod proizvodno ceno

EITO

European Information Technology Outlook

ELES

Elektro Slovenije

EU

Evropska unija

fiksno telefonsko omrežje

nepremično, stacionarno telefonsko omrežje

GSM

Global System for Mobile Communications

IMT-2000

univerzalni mobilni telekomunikacijski sistem - tretja generacija mobilne telefonije

IP

internetni protokol

ISDN

(Integrated Services Digital Network)

tehnologija digitalnega prenosa podatkov po enem paru bakrene žice (po eni parici).

kolokacija

ista oziroma bližnja lokacija

komutacija

izmenjava smeri

koncesnina

plačilo državi za dovoljenje za uporabo naravnih bogastev

licenčnina

plačilo za dovoljenje za uporabo

link

povezava

LTFE

Laboratorij za telekomunikacije, Fakultete za elektrotehniko Ljubljana

MID

Ministrstvo za informacijsko družbo

NMT

Nordic Mobile Telephone-analogni sistem prve generacije mobilne telefonije

parica

en par bakrene žice

PSTN

javno komutirano telefonsko omrežje-public switched telephone network

PTT

Nekdaj združeni, v začetku leta 1995 pa formalno ločeni poštna in telekomunikacijska dejavnost.

radiodifuzija

oddajanje sporočil preko radijskih valov

roaming

mednarodno telefonsko sledenje

SURS

Statistični urad Republike Slovenije

UMTS

Univerzalni Mobilni Telekomunikacijski Sistem – prevladujoča tretja generacija mobilne telefonije (v svetu znan pod imenom IMT2000-International Mobile Telecommunications 2000)

VoIP

telefoniranje s pomočjo internetnega protokola (Voice over the internet protocol)

WTO

Svetovna trgovinska organizacija

XDSL

Splošen izraz, ki opredeljuje različne tipe novejših tehnologij prenosa podatkov (digital subscriber line) kot so ADSL, IDSL, SDSL